

Piero Calamandrei

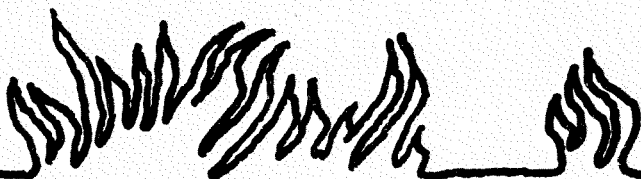
ŽIVI IN NAVZOČI Z NAMI

PRAVICA IN SVOBODA

MATI

NEKAJ METROV POD ZADNJIM VRHOM

SPOMENIK ZA KESSELRINGA

Piero Calamandrei

je bil rojen 21. aprila 1889 v Firencah. Kot njegov oče je bil odvetnik in vseučiliški profesor.

Ob nastopu fašizma se mu je javno zoperstavljaj, dokler je bilo mogoče: v Manifestu intelektualcev, pri protestih firenških odvetnikov, pri združenju Svobodna Italija (*Italia Libera*) in v kulturnem krožku (*Circolo di Cultura*); za socialista Salveminija se je potegoval tako na univerzi kot v sodnih dvorinah, kjer ga je branil. Potem pa je stopil v ilegalo in sodeloval pri ilegalnem časopisu *Non mollare!* (Ne popusti!) z najbolj znanimi in cenjenimi firenškimi protifašisti. Kasneje so nastopila dolga leta tihega in utrujajočega podtalnega odpora, ki je marsikoga spravil v težave, pregnanstvo in v zapor. S prijatelji protifašisti ni nikoli, niti v najbolj kritičnih letih, pretrgal vezi, ne v Italiji ne zunaj nje. Leta 1943 ga je kolega odvetnik ovadil, da je zelo grdo govoril proti fašizmu. Rajši je odstopil od profesorskega mesta in odšel iz Firenc, kot da bi s pismom preklical, kar je rekel. Bil je že leto dni ilegalec in eden od ustanoviteljev Akcijske stranke (*Partito d'Azione*). Po padcu Mussolinija 25. julija 1943 je bil imenovan za rektorja florentinske univerze, a že 8. septembra istega leta je moral zapustiti mesto, ker so ga hoteli aretirati. Zatekel se je v oglarsko vasico v Umbriji in tam pričakal zaveznike. Dne 28. avgusta 1944 se je vrnil v že osvobojene Firence in spet postal rektor univerze, še pred koncem vojne pa, in sicer spomladi leta 1945, ustanovil revijo *Il Ponte* (Most). Povojna leta do nenadne smrti septembra 1956 je preživel zelo delavno. Bil je pravzaprav neutrujen: član Narodne konzulte (*Consulta Nazionale* – od 1945 do 1947) in Ustavodajne skupščine (*Costituente* – od 1946 do 1948), v komisiji 75 (*commissione dei Settantacinque*), ki je pripravljala načrt nove ustave. Predstavnik male, a bojovite Akcijske stranke, kasneje poslanec Socialistične enotnosti (*Unità Socialista* – od 1948 do 1953), njegov vpliv zunaj parlamenta je bil tudi velik, saj je nastopal z govori na trgih, v gledališčih, z zagovori na civilnih in kazenskih procesih, na straneh Mostu. V dobi hladne vojne se je silno zavzemal za popuščanje napetosti, za mir, evropsko skupnost in proti atomski nevarnosti. In se seveda poklicno pridno udeleževal, ves čas poučeval in pisal politične in strokovne eseje pa še leposlovje za povrh. Kaže omeniti pesniško zbirko *Uomini e città della Resistenza* (*Ljudje in mesta odpora*), 1955 prva izdaja, ponatis pa 1977. In prozno delo *La casa di campagna* (*Hiša na deželi*), ki je izšlo posthumno leta 1965. Leta 1968 so izdali njegova *Pisma* (*Lettere*) 1915–1956.

Živi in navzoči z nami

Živi in navzoči z nami
dokler bomo v njih
zedinjeni

mrtvi za zmerom
zaradi naše strahopetnosti
če se bo kdaj izkazalo
da so umrli zaman

Pravica in svoboda¹

Pravica in svoboda
zaradi tega so umrli
zaradi tega živijo.

¹ Napis na grobu bratov Rosselli na pokopališču v Trespianu (Firence). Aktivna firenška protifašista Carlo in Nello Rosselli (prvi je bil rojen leta 1899, doštudiral v Sieni pravo, v Firencah pa sociološke vede, drugi v Firencah diplomiral iz književnosti, rojen leta 1900) sta bila umorjena po Mussolinijevem naročilu v Bagnoles de l'Orne (Francija), kjer se je Carlo zdravil, Nello pa ga je šel obiskat. Pred letom 1925 sta izdajala ilegalni list Non mollare! (Ne popusti!), ki pa so ga po dvajsetih številkah prepovedali in brata zaprli skupaj z znanim socialističnim mislecem G. Salveminijem (slednjega so pregnali). Odtlej do smrti sta se kar naprej borila proti fašizmu, doživela več procesov, bila zaprta, ubežnika, izgnanca itd.

Med odporom so v Toskani po obeh bratih imenovali brigado in postala sta simbol upora.

Mati¹

Ko se je sedem sinov zvečer vračalo
 s polja – osem z očetom –
 jih je na pragu pričakal njen smehljaj
 kar je pomenilo da je kosilo že pripravljeno
 ko pa je padlo vseh sedem pred tistim zidom
 z enim samim strelom
 je mati rekla
 o sinovi ne zamerim vam
 da ste mi prizadeli toliko gorja
 to ste storili iz prepričanja
 da ne bi druge matere na svetu nikoli več
 prenašale bolečine enake mojim
 vendar kaj naj tule na pragu počenjam
 če se zvečer ne boste vrnili več
 oče je močen in tolaži vnuke
 žetve se druga za drugo vrstijo
 ampak jaz sem samo mama
 predragi sinovi
 z vami grem.

¹ Napis za doprski kip Genoveffe Cocconi, matere sedmih bratov Cervi. Postavili so ga v dvorani občinskega sveta v kraju Campegine (Reggio Emilia). Mati je umrla kmalu po ustrelitvi sinov (ustrelili so jih 28. decembra 1943).

Nekaj metrov pod zadnjim vrhom¹

Nekaj metrov pod zadnjim vrhom
 ki ga je hudourni oblak zagrinjal
 nekdo je zelo pametno rekel sestopimo
 vendar ukazuje Livio
 ker smo se vzpona že lotili
 noben opomin ne zaleže
 za vsako ceno moramo lesti navzgor

iz črne gore
 deset let po prvem srečanju
 se prikažejo izvidniške sence
 prepoznali so ga
 mahajo z zelenimi robci
 zadonijo spet stare pesmi
 Livio pleza na goro
 njihov vodnik je
 ker se ni maral odpovedati vrhu
 med tistimi, ki so umrli mladi
 je hotel tudi on
 ostati mlad

solze si brišemo
 oziramo se proti vrhovom
 in te iščemo prav takega
 kot so te videli bežeči Nemci
 stal si na pečini
 s čokato postavo gorjanca
 z možatim in upornim čelom
 z žarečimi očmi od ponosne miline
 pomahaj nam Livio
 če se bomo obotavljali
 za vsako ceno moramo doseči vrh
 tudi
 če to pomeni
 umreti.

¹ Livio Bianco, bivši komandant Prve gorske divizije G. L. na področju Cunea, se je julija 1953 smrtno ponesrečil v gorah.

Spomenik za Kesselringa¹

Imel boš
kamerad Kesselring
spomenik ki ga pričakuješ od nas Italijanov
s kakšnim kamnom naj ga zgradimo
pa bomo odločili sami

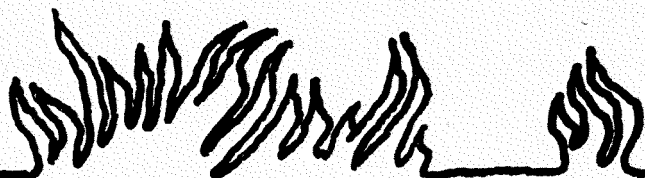
nikakor ne z ožganimi in sajastimi kamni
nezavarovanih vasi ki si jih požgal in porušil
niti s prstjo pokopališč
kjer naši rosno mladi tovariši
spokojno počivajo
niti s celcem strmih gora
ki so ti dve leti kljubovale
niti s pomladjo v teh soteskah
ki te je videla bežati

pač pa le z molkom mučenih
ki je trši od vsake pečine
samo s skalo zaprisege
ki so jo sklenili svobodni ljudje
in se iz dostojanstva ne iz suženjstva
prostovoljno zbrali
odločeni da na svetu
odpravijo grozo in sramoto
če se nameravaš vrniti k nam
nas boš našel na svojih mestih
mrtve in žive enako prizadevne
sklenjeno ljudstvo okrog spomenika
ki se imenuje
zdaj in vedno
Rezistenca.

¹ Napis na plošči, ki so jo 21. decembra 1952 vzdali na občinsko palačo v Cuneu (Piemont). Pesnik se sklicuje na besede feldmaršala Kesselringa, ki jih je skrajno naduto izrekel ob izpustu iz zapora, in sicer, da bi mu morali Italijani postaviti spomenik za vse, kar je storil v njihovi deželi.

Giovanni Frullini

O PARTIZANU, KI JE SANJAL
PISMO IZ HOSTE
DANES ZJUTRAJ JE PRIŠEL ČLOVEK
BEDENJA
ZASTAVE

Giovanni Frullini

živi v Firencah, kjer se je rodil 24. junija 1926 v zelo siromašni družini. Ko je bil star 8 let, mu je umrl oče, in po končani osnovni šoli (5 razredov) je začel delati. Ko je bil star 18 let, se je pridružil odporu v garibaldinski diviziji Arno. Ta divizija se je kasneje preimenovala v Potente, po partizanskem imenu njenega komandanta Aligija Barduccija, ki je padel avgusta 1944. Potente pomeni mo(go)čen, silovit(a) itd. Frullini je bil v oddelku Friuli (Furlanija). Brigada je bila namreč sestavljena iz treh oddelkov, vsak je imel 30 do 35 mož. Po vojni se je več kot dvajset let politično udejstvoval, nato sindikalno in na koncu literarno, seveda vedno z istim ciljem: z družbeno angažiranostjo ostati zvest svojim idealom. Leta 1977 se je predčasno upokojil in zapustil službo na železnici, da bi se lahko bolj kontinuirano posvetil pisanju.

Doslej je izdal dve pesniški zbirki. Leta 1978 *Senza allori né lapide (Brez lovorik in nagrobnika)* in leta 1979 *Qualche futuro è certo (Gotovo je kakšna prihodnost)*. Ta zbirka je bila izbrana za književno nagrado Viareggio in se je uvrstila med finaliste tudi pri nagradi Carducci v kraju Pietrasanta.

O partizanu, ki je sanjal

VSEM TIŠTIM, KI SO DALI ŽIVLJENJE,
DA NAM ŽIVLJENJE VRNEJO.

Ni imel spominov partizan:
v njegovem otroštvu ni bilo
ne pogač ne dekliških prsi;
sedanjost pa mu je ponujala le
staro puško in nekaj kostanja.
Nikogar, da bi nanj lahko mislil
na jasi, ki jo je dobil v varstvo,
razen tovariša, s katerim
je delil hrano. Nič
za premišljevanje: kajpak soborec
pomeni druga puška, namerjena
proti jasi. Nobene snovi
za sanjarjenje: edina odprta
prihodnost: kdove če bo oni drugi
tudi streljal na sovražnika.

Ubogo fantovo bedenje brez
milih podob! Ko mu je glava
klonila na trdo kopito orožja,
le spanec mu je napolnil
možgane z življenjem. Tedaj
se mu je sanjalo o ogromni jasi
brez ene same puške: in da je
njegovo lice počivalo na mehkih
dekliških prsih; cela množica
tovarišev pa mu je prepevala:
Kar sam pojej svojo pogačo!
Vsak od nas ima svojo.

Krogla mu je prebila možgansko opno
prav tam, kjer je prenehal trenutek sanj.

Pismo iz hoste

Pišem ti ta list, mama,
katerega ti ne bom mogel poslati, in zato
mu zaupam besede, ki jih nisem znal
iz sramežljivosti izreči: ljubim te
kot svoje dekle; in rad bi te zdaj
močno objel, še močneje kot . . . Ne,
niti ob njej nisem znal premagati
svoje sramežljivosti; rad bi si jo pa
predstavljaj ob tebi; saj bo tako,
če se bodo uresničile moje najbolj
vroče sanje. Vse to je zdaj
le moja tiha večerna muka
in moje skrivno hrepenenje, celo
s tovariši pod milim nebom o tem
ne zinem, v sebi tiščim kot strah
pred sovražnikom, domotožje in
dvome . . . Seveda brez obžalovanja,
mama, ali kesanja za svojo odločitev:
odpusti mi! Tudi svojo bridkost
zaradi tvojih solz zaupam samo
temu listu, ki ga bom ljubosumno
čuval na svojem srcu; v svojih večernih
sanjarijah tik pred spanjem
bom samega sebe ugledal, kako odvržem
puško, brž ko te zagledam –
kako silno neučakano si tega želim . . .

(Tu se je pisanje končalo s temnimi strdki
okoli osmojene luknje.)

Danes zjutraj je prišel človek

Danes zjutraj je v šolo prišel človek,
 ata, a če nam učiteljica ne bi povedala,
 se meni ne bi zdel partizan: bil je skoro
 tebi podoben. Pravzaprav malce starejši;
 in ni govoril, kot bi rož'ce sadil kakor
 kak duhovnik ali minister: pomisli, rekel nam je,
 da mu sploh ni do tega, da bi govoril o orožju,
 in pristavil celo, da se vojne boji.
 Prav vseč pa mi je bilo, kar je povedal
 o nekem pastirju, ki je s čredo
 sporočal partizanom o sovražnih premikih;
 ali ko nam je opisal nadvse mladega tovariša,
 ki se je še bal strahov in prikazni, potem pa
 bil prvi na jurišu. Kakšna škoda, da sta
 oba umrla! In veš, da je on
 prišel v svojo vas še prej kot
 zavezniški vojaki; in da so ljudje,
 ki so se tiščali doma, takoj ko
 so ga zagledali z živo rdečim
 robcem, že od daleč mu stekli
 naproti in ga prisrčno objemali;
 on pa je rekel: Prinašam vam velik zaklad,
 svobodo: naj vam bo enako potrebna kot dihanje,
 in varujte jo bolj od svojega življenja.
 Mene, ata, je njegova zgodba prevzela;
 rajši kot pesnik, kakor sem ti pravil,
 ali kot železničar . . . Skratka, ko bom
 velik, bi rad postal partizan tudi jaz.

Bedenja

V spominu je ura vrnitve
k večernim zaupljivostim:
neutrudni glas kot suhljat pajek
je predel zgodbe. Nekoč je
dedov glas obujal
njive in bojišča,
vinograde in vojne spopade,
setve in prelito kri: on,
kmetič, odtrgan od zemlje,
ki mu ni niti pripadala, da bi
ril kraške skale in prenašal
kričanje sobojevnikov; in povelja.
Že spet je ura zgodb:
tudi moji spomini so trpki,
ni trda in trpka samo zemlja; in tudi
moje prostovoljne bitke so polne
krikov, vrednih, da pridejo v oporoko.
Tudi moje zgodbe so besedni
razpleti za številna bedenja; a
ko je tu filma konec, vnuki voščijo
lahko noč. In besede obstanejo
in v naraščajoči noči začnejo
nemo brenčati kot slutnje
zadnjega molčanja.

marca 1978

Zastave

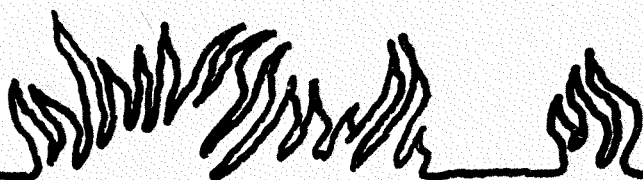
Čas boja čas pritiskanja
 na gumbe in različnih nasprotij
 nad pobeljenimi grobovi veter
 božajoče veje
 zastava plapola
 nad zbledelimi opomini
 nad zgubljenimi dediščinami
 nad izdanimi spomini
 množice živine v klavnicah
 za sveto-krvavo barvo¹
 brez kompromisov z zgodovino
 zastava za čas boja
 mogočna rdeča zastava
 vedno enako krvava
 zdaj mahedrava v sapici
 male obrežne plovbe
 da – še vedno si pripeta na jamboru
 a kaj ko se je polegel vsak veter

1974

¹ Rdeča zastava je še vedno simbol, v širšem pomenu besede, določenega političnega ideala, v ožjem pomenu pa je tudi prapor italijanske komunistične partije, ki ji pesnik očita, da je zgubila nekdanjo bojevitost.

Giulio Mazzon

GORA V AVGUSTU 1944
TAM NA HRIBIH
DELAVNICA
SVARILO

Giulio Mazzon

se je rodil v Brescii leta 1920. Detinstvo je preživel v Afriki, potem pa se vrnil v rojstno mesto, kjer je prebil mladost. Bil je bančni uradnik, a obenem je študiral na univerzi, ko so ga vpoklicali k vojakom. Pretolkel se je skozi vojno delno kot vojak, delno kot jetnik in partizan, saj je bil poveljnik enote v alpski diviziji Tito Speri. Po vojni, od leta 1946 do 1955, je poučeval matematiko, bil politični voditelj v socialističnih vrstah, sekretar federacije in član centralnega komiteja. Leta 1946 je bil eden od ustanoviteljev tednika Val Camonica Socialista (Socialistična Val Camonica) in tudi njegov glavni urednik. Tudi pri listu Brescia Nuova (Nova Brescia) je bil urednik, član uredništva pa pri krajevnem dnevniku Fronte Democratico (Demokratska fronta). Leta 1952 je s prijatelji izdal zbornik Polemica (Polemika), v katerem je objavil razpravo Marksistična estetika. Bil je občinski in okrajni svetnik v Brescii. Zdaj je član Odbora mednarodne federacije za odpor in sekretar pri ANPI (to je pri Narodnem združenju italijanskih partizanov). Sodeloval je v revijah in časnikih Quarto Stato (Milano), l'Avanti!, Mondo Operaio, Incontri mediterranei (Rim), Resistenza (Turin), Resistance Unie (Dunaj), Patria (Rim). Nekaj partizanskih zgodb je izšlo v prevodu tudi pri nas (v revijah Borec in Gena Ganac). V varšavski reviji Stolica je izšel prevod neke njegove pesmi iz pesniške zbirke Zgubljeni klarinet. Zdaj živi v Rimu. Piše pesmi, prozo in eseje.

Doslej je izdal kakih deset knjig. Poezija: Volo di ritmi (*Polet ritmov*), 1950; Vigilia (Vigilija), 1955; Orologi e Stati (*Ure in stanja*), 1961; že omenjeni Clarino sperduto (*Zgubljeni klarinet*), 1966; Sono semplicemente un uomo (*Samo človek sem*), 1969, in Inutili cieli torvi (*Nekoristna in mračna nebesa*), 1979. Proza: Ribelli (*Uporniki*), 1947; Fantocci (*Lutke*) 1949; Resistenza (*Odpor*), 1957, in Un albero era un albero (*Drevo je bilo drevo*), 1958. In esejistično delo La Resistenza nella letteratura italiana (*Odpor v italijanski književnosti*), ki je prevedeno tudi v francoščino in nemščino.

*Gora v avgustu 1944*¹

Rožnato nasmehljani sleč
prepaja borovnice z vonjem po mrličih:
kruh za dolgo stradanje
izmučenih,
ki so vsi vročični zaradi ostrega
duha po izgorelem smodniku.

Jokajo borovci in se otresajo poškodb,
povzročenih od trmastih topov, strojnica
z vrha rezgeta, a ne vidi.

Bil je vroč avgust, zelena
gora moje bridkosti.

Nekateri so umrli:
samo ženske so jokale ...
nešteto domačij
je plamenelo,
in z njimi veselje, da smo mladi,
peščica čudovitih in preganjanih junakov.

Pozneje trdih maščevalcev.

¹ Spomin na nemško okupatorsko čistko.

Tam na hribih

Bum bum, odmev stare popevke.

Eno vojno je že prestala
in še vedno donela v gorski tišini,
ko so vrhovi temneli v večernem
mraku.

In tovariša
ni bilo več.

Bum bum, odmev stare popevke.

Streljanje je boleče bobnelo
po moji dolini.

Le tu pa tam
in komaj zaznavno začujemo
zvonec, mukajočo kravo, potok.

Neizmerna gorska tihota
kot vata v prostranstvu,
kjer so blagoglasno in nežno
zamirali vsi zvoki.

In tudi počitek se nam zazdi kot božanje
v svežem poletnem večeru sredi murv.

Blagoglasen in nežen
je tudi ubiti krik
v prsi zadetega tovariša.

Bum bum, odmev stare popevke.

Beli zasneženi hribi
so plavali v sivini neba,
ravnina zavita v meglo,
pobočja skrita
za ogromnimi kopami
hieratičnih oblakov.

Sivina neba in zelenje borov
sta intarzija, v katero smo zazrti,
in vidim jo jaz in moji tovariši.

Bum bum, odmev stare popevke.

Vidimo tudi za tiste,
ki jih ni več.

Bum bum, bum bum.

Delavnica

Kovano železo, razbeljeno v vodi,
po žvenketu
nakovala, zacvrči.

Koks na ognjišču kovačije, hropeč meh.

Od bomb uničena delavnica
med silovitim zračnim napadom
je žalosten spomin v primerjavi
z borovim lubjem, stenami,
podom, lopo, grobo posteljo
sredi gozda v bregu
med partizani,
prava nemeza za človeka, ki je nosil
vojni ogenj v hišo.

Podarite mi kladivo zdaj, ko je
utihnil odloženi mitraljez.

Svarilo

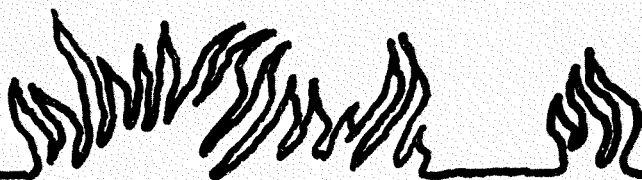
Niti neizmerno sovraštvo do vojne
naj vas ne preslepi:
tule sem vam vrgel svoje toplo srce.

Vzkipeli bi divje in nezadržno
kot viharo morje
če bi kdo klel domovino
da speljuje lahkovrneže na led.

Imamo težke in spretne roke.
Zlasti spretne.

Guido Seborga

SVOBODA
LJUDJE, KI LAŽEJO
BOREC
SPOMIN
OBRAZ IZ MESA
SPOMIN
DEZERTER

Guido Seborga

se je rodil 10. oktobra 1909 v Bordigheri (v okolici ligurskega mesta Imperia). Mati je bila Italijanka, oče pa Egipčan. Študiral je na Sorboni v Parizu in za vse življenje vzljubil francosko prestolnico. V Franciji se je tudi začel bojevati proti fašizmu in se povezal z odporom že leta 1937 ter ustanovil Svobodno Italijo. Kasneje je deloval v Italiji, v okolici rojstnega kraja in Turina, in sicer v vrhovnem štabu brigad Matteotti kot politični komisar in ordonanc poveljnika Camia Battista. Po vojni se je vrnil v Pariz, kjer se je seznanil s Sartrom, Simone de Beauvoir, Camusom, Aragonom, Picassojem in Eluardom. Veliko pesmi je objavil v znani avantgardni reviji Europe, ki so jo urejali Eluard, Aragon, Bloch in Abraham. Začel se je ukvarjati tudi s slikarstvom. Še vedno slika, piše pesmi, članke, prozo in gledališka dela, zlasti v italijanščini, a tudi v francoskem jeziku. Živi delno v Turinu in doma v Liguriji. Objavljal je v številnih revijah in časopisih: Lavoro nuovo, Europa Letteraria, Il Contemporaneo, l'Avanti!, Carte segrete, Paese Sera, Tribuna (Romunija), Les Nouvelles Littéraires in Les oeuvres libres (Pariz), La Revue vivante (Belgija) itd.

Doslej je izdal štiri pesniške zbirke: Se avessi una canzone (*Ko bi imel pesem*), 1964; Disegni ideografici e poesie (*Ideografske risbe in pesmi*), 1970; Vivere-descrivere (*Živeti opisati*) z nizom avtorjevih risb in slik, 1973, in Sangue e cerebrum (*Kri in cerebrum*), 1980.

Šest pripovednih knjig: L'uomo di Camporosso (*Človek iz Camporossa*), 1947 (francoski prevod je izšel v Parizu pri Calmann-Lévyju leta 1949, češki pa pri založbi Dulka na Češkem, leto dni kasneje); Il figlio di Caino (*Kajnov sin*), 1948; Gli innocenti (*Nedolžni ljudje*), 1961 (prevod v Argentini leta 1963); Quattro romanzi (*Štirje romani*), v eni knjigi, in sicer že omenjeni *Človek iz Camporossa*, *Kajnov sin*, *Smrt Evrope* (Morte d'Europa) in *Dosmrtna ječa* (Ergastolo). V Nemčiji je izšel prevod tega zadnjega romana leta 1969; Parigi, due amori (*Pariz, dve ljubezni*), 1968, in dnevnik Occhio folle, occhio lucido (*Noro oko, bistro oko*), 1968.

Gledališka dela: Valori attuali (*Aktualne vrednote*), Spartaco, vuoi essere libero? (*Spartakus, hočeš biti svoboden?*); v Parizu in samo v francoščini igra Licia lovi ribe na zahodu; Maona (*Vlek*), 1964, in Cristo degli abissi (*Kristus prepador ali globočin*), 1965.

Svoboda

Ta mili jesenski čas
Za trenutek moja duša počiva

Svoboda ljubil sem te
kot edini nezakon
ki resnično ustvarja
človeško življenje

Trenutek je lahko mil
Potem – vem – bo spet
pekli
kjer je vse mrtvo

Ljudje, ki lažejo

Bratje moji tovariši v nesreči
Črni veter mendra
raztrgano zastavo
Zastavo, ki je zaznamovala
našo mladost
Ki je tujca pregnala

In za Italijo koliko
pogubnih Italijanov
Le zakaj ležijo naši bratje
v malih pozabljenih grobovih?

Hej, dekle, ki mimo greš
s košaro cvetja
Nagelj položi na Renatov grob¹

Bratje moji, kdo vas je že pozabil?

Ljudje, ki lažejo

¹ Renato Brunati, pesnikov prijatelj in partizan v garibaldinskih brigadah, je padel leta 1944 v okolici Bordighere

Borec

Borec je umrl
Zagrnili so mu obraz
z rdečo cunjo
Kri iz rane
Nima več obraza
zaradi rafala strojnice

Spomin

Ko smo bili mladi
ker so nas hoteli siloma ukloniti
in spremeniti v pajdaše in žrtve
sramotnih vojn vselej dezertiranih
smo se morali upreti da se rešimo
saj smo sovražili smrt
Ne očitajte nam danes
če smo se naučili ubijati

V mladosti smo bili krotki janjci
Moje življenjske sanje počivati
na soncu pod oljko
zvrniti kakšen kozarček
in ribe cvreti
Ljubiti črnolasko
z bujnimi lasmi
in biserno belo poltjo

Vse te užitke smo okusili
morda pa osrečuje tudi boj
V hosti smo bili vsi enaki
potem smo enemu zaupali vodstvo
bil je najbolj zvit in najmočnejši
Ni bilo diktatur ali ponarejenih volitev
Glas ki si ga dal v partizanih prostovoljno
je bil demokratičen in pravičen kot Salomon

Obraz iz mesa

Prihajam s svojim obrazom iz mesa
 ampak moj smeh je pomešan s sovraštvom
 Prihajam s svojim zapeljivim glasom
 a moj krik v noči
 bo usoden za moj nomadski rod¹
 ki napolnjuje puščavo
 in še vedno izpraznjuje izumetničeno mesto
 Vračam se k svoji davni rapsodiji
 Tako poje danes afriška kri
 Mrzlico nosim v svoji krvi
 ki ne zna pozabiti
 Rad bi zasovražil maščevanje
 a ne znam pozabiti
 Vedno sem se boril za ideje
 nikoli zoper človeka
 Ko pa pred mano stoji sovražnik
 kako naj ne vidim kakšen je
 Surova pošast osvajalec naše zemlje
 in človeške duše
 In tedaj zapojem svoj upor
 sredi jekla
 ki me kosi

¹ Pesnikov oče je bil Egipčan, torej je po rodu iz Afrike.

Spomin

Počutim se žalosten kot tista zvezda brez neba
In bledikasti mesec sije na opustele
grobove partizanov
Roža spomina na opustelih
grobovih partizanov
Hodil bom v vetru in izginil v morju
ko se bo smrt prikazala med oljkami

Dezertier

Zasesti
 ubijati
 v Francijo
 v Rusijo smo morali odpotovati
 Zasesti
 pobijati
 ali biti ubit
 a če nisi umrl
 bežati kot Napoleon

V ledeni dolini je pljučnica
 dirjala na suhljatih konjih
 neskončna snežna planjava
 Peresa nisi več nežno držal v roki
 marveč so ti na klobuk vtaknili alpinsko pero
 za mlada si kar naprej menjaval bivališče
 da ne bi dve leti služil pri mornarici
 vseeno rajši petnajst mesecev vojaške suknje na trdnih tleh

Dezertirati
 ne zasesti Sovjetske zveze
 Grčije
 Ljubil sem newyorško življenje
 »Pobrišiva jo skupaj«

On pa
 – vzor discipline – ni hotel
 Samo jaz sem vedno dezertiral
 v gošči nekaj let
 sem svobodno živel
 sredi skal in pečin
 nežno zelen je bil travnik dni
 lovili so me
 a me niso ujeli nikoli

Dante Strona

MISLILI SMO, DA SMO VEČNI
BANDITI

SEME

NA SKEDNJU

KIRA

IZBIRA

1944

MOST OBEŠENCEV

SAMO NEKATERIM

PIŠEMO TVOJE IME

SPOMENIK

PRVA LINIJA FIRENCE

PARTIZAN V MAUTHAUSNU

DECEMBRSKA NOČ

MARTIN

UPANJE

BESEDE NA STEKLU

ODPOR, DANES

OSEMINDVAJSETEGA MAJA

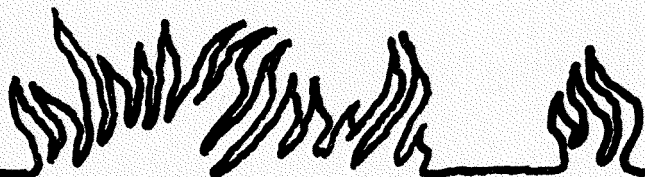
DOMOV GREDE IZ NARODNEGA DOMA

MNOGO LET KASNEJE

KOČE V VAL GRANDI

POKLICAL TE BOM PO IMENU

EPIGRAF

Dante Strona

se je rodil 18. julija 1923 v kraju Biella (Vercelli). Že pri vojaki v četrtem regimentu al-pincev (brigada Aosta, kasarna Testafuochi v Aosti) je bil član ilegalne celice, ki se je kas-neje, po 25. juliju 1943, izkazala za protifašistično. Odporu se je pridružil v okolici mesta Vercelli in bil član garibaldinske brigade Edis Valle. Po vojni, od 1945 do 1962, je bil sin-dikalni voditelj in se je tudi politično udeleževal v PSIUP (Partito Socialista Italiano di Unità Proletaria) na različnih odgovornih mestih. Leta 1949 je izstopil iz svoje stranke in se proglasil za neodvisnega levičarja. Do leta 1970 je vodil domače podjetje, odtlej pa se posveča izključno publicistični dejavnosti, študiju sodobne zgodovine, literarnozgodovin-ski kritiki in pesništvu. Kot pesnik in pisec je splošno priznan in cenjen. Prejel je nešteto nacionalnih in mednarodnih literarnih nagrad in drugih priznanj. Živi v kraju Fontanet d'Agogna (Novara).

Izdal je dve pesniški zbirki o odporu. Leta 1976 *Come oro antico* (*Kakor staro zlato*) in leta 1979 *Una stagione nel tempo* (*Sezija ali razdobje v času*).

Mislili smo, da smo večni

Ne prosi me, naj razbijem ogledalo,
 kjer spomin ve za odsevanje let,
 ki bežijo: hvaležen sem temu času
 jesensko zardelih senc, kjer je vse
 dodobra premišljeno, prav nič ne obžalujem:
 doživel sem najlepši trenutek, kot sadje,
 ki ga je moč gristi med tekom, in vsak hip
 sproti ukrasti klepsidri usode. Zdaj me
 drži pokonci dostojanstvo molka; mladi
 izgubljeni že površno in zviška tehtajo
 besede za razjedami mrtve ilovice:
 s svojega brega zaznavam prepad,
 ki nas ločuje. Čisto zaman je pripoved
 o naših kalvarijah in trnovih poteh,
 davni in nedotaknjeni ponos ima prosojnost
 mrča, ki zagrinja poezijo spominov.

Ampak – v ogledalu – se mi še vedno smehlja
 fant z rdečo krpo in z jantarno ogorelim
 obrazom, in mi pripoveduje o drugih
 belih in milih obrazih, ki so
 izginili tistega jutra, ko smo mislili,
 da smo večni in prekipevajoči od mladosti.
 Le tako ne ostanemo praznih rok:
 iz same skromnosti molčimo o tem daru ljubezni.

Banditi

Takšni so bili v zguljenih oblekah,
v »civilnih« capah, vsi zamazani
od blata in prahu,

lasati in bradati
in zanemarjeni,
utrjeni od poti
in steza:

hučo izdelana lica
zaradi nezadostnega spanja
na ležiščih iz stelje, slame,
sena,

v zatohlih hlevih in kolibah,
v koži pa kiselkasti
zadah po dimu in vlagi -

in trajna - pravzaprav nenasitna -
lakota mladih.

Takšni so bili, orožje redko
in vseh vrst - streli pa tako
dragoceni kakor desetke rožnega
venca, ki jih je bilo treba
zmoliti zrno za zrnem

in se nato razkropiti v temi,
ko so grmički na pustoti
postali pajčolan
pred sovražnim zalezovanjem
ali je sneg pripeljal volčjake
Mongolcev na pravo sled.

Mrtvi so bili kot sive cunje,
kot mali razmetani svežnji
z bleščeče belimi rokami,
odloženi
ob pokopališke ograje,
ob razvaline požganih hiš,
pozabljeni na cestnem snegu
ali prepuščeni sredi trgov
neizprosnemu soncu.

Takšni so bili »banditi«,
ki so potem postali brigade in plaz,
veter Svobode, Odpor,
Aprilsko sonce in strani Zgodovine.

In verovati Vanje,
v Mrtve in žive, se je zdelo
nemogoče:

potrebno je bilo dejanje vere,
veliko
kakor dolžnost, da vse to priznamo,

če je resnica ljubezen,

zdaj, ko se nobena »resnica« ne more
meriti z vašo postavo v Času,
Tovariši,

mi, ki smo ostali, vas gledamo
kot hribe, proti večeru,

in ne najdemo besed.

Seme

»SKUPAJ SMO BILI
IN SKUPAJ LJUDJE POSTALI:
ČE JE BIL SVET RAZCEPLJEN,
NAŠA SRCA SO BILA ZDRUŽENA...«

CARLO LEVI

Vračam se
na stezo spominov,
kjer
se je ustavil čas –

spet iščem
na obrazu »fantov«
tisto naše
daljno razdobje.

Skušam živeti
v tišini
in moj svet je drugje:

z Njimi
ostaja mladost
neokrnjena –

odrekam se naporni
jalovosti besed
in jesenski praznini.

Kjer je kostanj
kamen
lišaj
obmejek riževega polja

in vsepovsod peščica
rdečih jagod
obljuba prihodnjih
letnih časov,

tukaj ima moj čas,
v zemlji, svoje seme.

Na skednju¹

»... O TOVARIŠ, SRCE SI IZGUBIL:
RAVNINA NIMA VEČ PROSTORA ZA NAS.
TUKAJ TIHO ŽALUJEŠ PO SVOJI ZEMLJI:
IN GRIZEŠ BARVASTO RUTO
Z VOLČJIMI ZOBMI...«

SALVATORE QUASIMODO

Nad požganim senikom
so se iz ogorkov
utrinjale iskre,

iz razsutih sodov
je vino tiho
polzelo
v temno lužo

iz prevrnjene mentrge pa
je moka
nosila zabrisane stopinje
tja do skednja –

stara vrata so škripala
v vetru

in v blato zasajene
roke
so zgledale kot pribite

na srce zemlje.

¹ Spomin na pokol v naselju Ceretto v okolici Cunea. Dne 5. januarja 1944 so v vasico pridrvili nacifašisti, divje pobili kakih trideset prebivalcev in požgali njihove kmetije. Prepovedali so, da jih pokopljejo posamič in s pogrebom, marveč so ukazali, da zagrebejo žrtve v skupno jamo.

Kira

Ko so jo obesili na drog,
je sklonila glavo na ramo
kot Kristus na Kalvariji;
ni imela razpetih rok
kakor Križani: z žico
tesno zavezane okoli
razmesarjenih zapestij,
so bile kot mrtvo steblo
izruvane rože.

Rdeča vrvca
je na prsih držala
lepak z napisom
b a n d i t :

Nohti na nogah
so se dotikali zemlje.
Na napeti vrvi se je rahlo
in neprestano pozibavala
kot trepetava večna lučka.

Izbira

»NAD SKUPNO JAMO SO PRITRDILI HRASTOV KOL.
NA HRASTOV KOL SO PRIBILI LESEN LEPAK.
NA LESEN LEPAK SO NAPISALI »BANDITI«!

CARLO PERASSO

Ne vprašujem zakaj,
pač pa kričim »zakaj?« človek
tako umre.

O tem sprašujem krošnje
in trnje in koprive
in šipkove grme,

in kamne vprašam
in prod v potoku
in riževa polja
in orumenelo grmičevje
zapuščenih gmajn.

Vse sovraštvo sveta bi rad stisnil
v kamen

in ga zalučal v reko.

Rad bi rešil človeka,
nato pa umrl.

1944

OČETU IN MATERI

Ko so štirje – z mitraljezi –
odpeljali mojega očeta,
se je cesta od strahu
izpraznila:
dva spredaj, dva zadaj,
vmes pa njegov težki
korak,
pesti globoko v zguljenih žepih
starega plašča, ki je bil pretesen
za njegova krepka ramena, vsa sključena
od let in od te nove bolečine.

Ko so štirje – z mitraljezi –
odpeljali mojo mater
in kleli, ker je bilo preveč stopnic,
in jezno butali ob vrata
in njeno ime izgovarjali z vinskim
in cigaretnim zadahom,
na mizi, ki jo je kupil oče
za svojo že daljno poroko,
je pustila dva olupljena krompirja
in rekla samo: »Pojdimo.«
Potem pa sta se v ledenomrzli
in temni dvorani
ob besnem glasu:
»Kje pa je oni bandit?«
samo stisnila drug k drugemu
in obmolnila. In nastala je
kot skala gluha tišina
naših hribovcev.

Most obešencev

»VIDELI SMO DRUGI BREG, ŽIVLJENJE,
VSE, KAR JE NA SVETU DOBREGA, NA DRUGI STRANI MOSTA,
VSE SLABO TIK PRED NAMI, V SRČU PA SMO NOSILI SAMO
DOBRO. PRI DVAJSETIH LETIH JE ŽIVLJENJE ONKRAJ MOSTA.«

ITALO CALVINO

Nobeden več
se ne bo
tukaj ustavljal, da bi pel –

na mostni ograji
smo čakali večer
ali noč

naši glasovi so segali do zvezd

in kar naenkrat, tišina
kot slutnja.

Nobeden, več
se ne bo
tukaj ustavljal, da bi kramljal –

na mostni ograji
smo daleč potovali,
gnani

od hrepenenja po cestah:
igračkali smo se z leti,
ki smo jih imeli pred sabo.

Kdo govori zdaj z Mrtvimi?

Na mostu obešencev
je mogoče slišati na večer
glasove fantov:

kdor se boji,
pravi, da buta val ob skalo –
in ubere drugo pot.

Nobeden več ...

potem pa bodo nastopila
legendarna jutra ...

Samo nekaterim¹

»... PISATI PESMI JE LAHKO,
ZADOSTUJE KOS SVINČNIKA...«

EUGENIO MONTALE

Ne strinjam se. Ni dano vsem.
Ne zadostuje (vedno)
kos svinčnika, Mojster!

So pesmi v akvarelu
rahlih, zabrisanih
komaj nakazanih sanj,
ne ugledajo dneva upanja
sesujejo se
ob zaprti oknici.

So pesmi na platnu, pastoznih
barv,
odločnih, izrazitih in živih
in močnih potez
kot prekipevajoče srce,
ki bi se rado izpovedalo, za sabo
pustilo sled;
vse to pa ostane v duši.

So pesmi, ki vedo za muko
gnetene, ranjene, sprskane
gline
od pobesnele gorečnosti

ali – v kamnu –
nežna in negibna
harmonija ljubljenega
in komaj zasnovanega
obraza
in vsakdo mu daje oči
svojega spomina.

¹ Kapetan Ignazio Vian, junak iz kraja Boves (Cuneo), odlikovan z zlato medaljo, je postal legendaren že od svojega prvega boja proti Nemcem (9. septembra 1943). Leta 1944 so ga dobili v pest fašisti, ga nečloveško mučili, potem pa v Turinu 22. julija 1944 obesili. Še vedno hranijo hlebček črnega kruha, na katerega je pred smrtjo z nohtom vrezal besedo: MAMA.

In besede napisane
pred smrtjo:
pesmi časa
in »fantov«, ki so prišli v Zgodovino -
svinčnik, takrat, je bil nožič, Mojster.

Mar pozabljaš,
da je Ignazio Vian, junak iz Bovesa,
pred obešenjem
na hlebček starega kruha -
z nohtom -
vrezal
najkrajšo in najbolj visoko pesem!

Pišemo tvoje ime

»KORAKE SVOJIH OTROK BOMO POPELJALI
NA ZEMLJO, KI JE LAŽJA OD TVOJE SMRTI...«

FRANCO FORTINI

Na tem kamnatem zidu

ves preluknjan od svinca
je pri dvajsetih letih

umrl ruski partizan.

Na kamne, ki jih
pustoši čas,
kjer je presahnil mah
in venerini lasci

in pajkova gnezda
so bel prah

pišemo, Tovariš,
tvoje ime.

Napišimo ga za vsak prihodnji
letni čas:

za smrekove brste
za brezove gaje

za stepo,
ki se spet prebuja v zlatu
sončnic

za dolgo zimo,
ki greje osrčje
zemlje.

Napišimo ga pod nebom,
ki je tvoje in naše

tu, kjer cveti
mandljevec
in kresovi na gričih
zaplapolajo kot zaobljuba.

Za Domovino brez meja,
da bi ljudje postali bratje
nekega dne –
napišimo.
»Spasiba«, Tovariš.

Spomenik

Tisto črno domačijo na griču,
ki so jo divjaško
sežgali in porušili,

bi jaz naredil za spomenik

in peljal bi vas tja gor
šolarji in dijaki
spraševati zakaj.

Ne pa ta brezoblični in zverženi
splet kamnov in kovine

z nekom, ki razlaga.

Je pač usoda, da o Zgodovini
besedujejo
rojeni pod oljko

nas,
ki še nosimo »tisto« Smrt
v očeh

pa prepuščajo svojim mislim

kot starce,
ki čakajo.

Prva linija Firenze¹

»MESTO DREVES IN KIPOV

...

MOJ OKOVANI KORAK NA KAMENJU,
DUH PO SEŽGANEM LESU V ZRAKU.
MORDA JE ČAS, DA ZAPOJEM.«

NERI POZZA

Umreti zaradi steklenice vode,
peščice sliv,
v avgustovskem soncu, ki beli ceste.

Obležati na pločniku, na puški vznak
kot na križu:

mladenič

tvoja krpa je zastava v krvi,
ki rjavi.

Umirati od strahu po hišah
in čakati.

Firence,
tvoj tesnobni krik po praznih ulicah,
rjojenje in molitev.

In negibno jekleno morje
na gričih.

In samo »fantje« se plazijo mimo
okrušenih zidov:

rdeče znamenje se drži železnih
prihajajočih gosenic.

Preživelim bodo potem odvzeli
tudi orožje,

navsezadnje
so Firence svobodne.

¹ Navdih za to pesem je pesnik dobil ob prebiranju dnevnika *Prima linea Firenze* (Prva linija Firenze) izpod peresa znanega toskanskega patologa prof. Giovannija Favillija. Dnevnik je izšel v knjižni obliki leta 1975 v Milanu pri založniku Vangelista. Firenze so osvobodile zlasti partizanske enote, saj so se zavezniki ves čas držali bolj ob strani, na okoliških gričih, in šele na koncu bojev so stopili v mesto, njihova prva skrb pa je bila, da razorožijo partizane. Te nadutosti jim mesto še zdaj ni odpustilo.

Partizan v Mauthausnu

»V VSEJ TEJ TEMI LE ENA LUČ:
SPOMIN NA NEKDANJE ŽIVLJENJE.«

ALDO BIZZARRI

»V srcu, ki sunkovito bije,
čujem

počasno korakanje tovarišev,
ki se spuščajo v dolino:

in objemam hlad
svoje tihe smrti.

V lagerskem blatu
in brozgi –

blazen od trpljenja in utrujenosti –

s prstenimi rokami nabiram
modre encijanove popke,
bele cvetove narcis
in dehteča metina stebelca:

ne trgam rododendrona, ker je rdeč
kot kri živih,

moje žile pa so suhe;

tu umiramo v senci,
vise na trnju
kot izsušeno listje;

tu postajamo nič:

življenju nas bodo ukradli
nekega dne, ko bo veter
pihljal.

Lagerski dim,
ponesi me na moje gore:

na smrekove veje

naj leže
pelod mojih dvajsetih let.«

Decembrska noč

»STRELJALI SO OPOLNOČI, SLIŠAL SEM,
KAKO JE FANT PADEL NA SNEG
IN KAKO GA JE SNEG BREZ IMENA ZAGRNIL.«

ALFONSO GATTO

Nihče ne hodi
v temi

a kot tedaj
slišim
prevídne korake
za seboj.

Kakor to noč
ali kakšno drugo

ko nas je nenadna
belina
mesečine

zavratno izdala

in med streljanjem smo zdrveli
in goltali zvezde.

Če obstanem v temi
strme

se davna zasoplost vrne
kot nedokončano tekanje.

Decembrska noč:
hlad in zvezde –

ko smo se prešteli,
eden
je manjkal.

Martin¹

»LJUBIL SEM ZLASTI SVOJE IDEALE
IN SE POPOLNOMA ZAVEDAL,
DA BOM MORAL ŽRTVOVATI VSE, TUDI ŽIVLJENJE;
IN PRAV TA MOJA ODLOČNA VOLJA MI ZDAJ POMAGA,
DA SE S SMRTJO SOOČIM Z MIROM MOČNIH.«

WALTER FILLAK-MARTIN

Ko se je zanka pretrgala,
še sanjalo se ni
Martinu
o kakšni nenadni rešitvi:

prosil je le
cigareto

in se znova
pripravil
na smrt.

Nacistu,
ki je spet vozal debelo vrv,

so se tresle roke.

¹ Vseučiliški študent Walter Fillak-Martin (partizansko ime) je bil rojen v Turinu leta 1920. Že zelo mlad je začel delovati kot protifašist in bil obsojen od posebnega sodišča. Bil je eden prvih organizatorjev odpora v Liguriji in je postal brigadni komisar. Po ovadbi je padel v roke nacistom, skupaj s komando divizije. Obesili so ga 5. februarja 1945 v Cuorgnéju (Turin). Prvič se je vrv pretrgala, zato so obešenje ponovili. Njegova Pisma iz zapora (Lettere dal carcere) pričajo o njegovi ideološki podkovanosti in izjemni zrelosti.

Upanje

»TOVARIŠEM, KI ODHAJAJO,
BILI SO BITJA, BILI SO MISLI:
ZDAJ SO METULJI MRAČNEGA PRIVIDA,
KI GA PAJEK PREDE NAD MRTVIMI OČMI,
ŽITO PA JE VEDNO NOVO.«

LIBERO DE LIBERO

Onim, ki odhajajo
zjutraj

kakor rahle sence
z medlečim obrazom,
ko da bi ga načel čas

ali zastirala
skrivnostnost sanj:

sence, ki mi puščajo
dan
kot bel list

in novo čakanje –

jutri bi si želel kakšen znak
zmagoslavja

podoben zidarski
smrekici na slemenu.

Besede na steklu

»NIKAR NE MOLČITE, NE DOPUSTITE, DA VAM
TA SMRTNI VETER ZAPRE USTA S KATRANASTIMI SOLZAMI,
DOVOLJ JE TULJENJE VOLKOV,
DA SE GORAM POD NEBOM NAJEŽI GRIVA.«

FRANCO MONTEROSSO

Na balkonu mestne hiše
nad praznim trgom
visi samo
ena zastava.

Mrtvim Partizanom
skoraj skrivaj
so nesli le en cvet.

V hišah živijo ljudje:
brenčanje panjev
v deževnih dneh.

Tukaj je kakor
da se ni nič zgodilo.

Neresnična tihota
me moreče hromi,
počutim se kot pes na verigi.

Odpor, danes

»NE SPRAŠUJ NAS PO OBRAZCU,
KI TI MORE ODPRETI SVETOVE...
LE TO TI DANES LAHKO POVEMO:
TO, KAR NISMO IN ČESAR NOČEMO.«

EUGENIO MONTALE

Odpor je smrt, zmaga
dan za dnem
na vseh cestah sveta.

Umreti zaradi svinca
vrvi
zadavitve
mučenja
jetništva
lakote
trpljenja
obupa

molčanja.

Odpor je še vedno,
kljubovati
nasilju, sovraštvu, nadutosti;

znati umreti, proti smrti.

Naše srce
se pridružuje mladini:
za jutrišnje življenje
z njimi – vsak dan –

imamo spet dvajset let:

kot »fantje«
ob kamnitem zidu,
in njihovo upanje.

Osemindvajsetega maja

V SPOMIN NA POKOL V BRESCII¹

»V imenu jeze
 sovraštva
 mržnje
 kot bogokletna
 parodija
 znamenja križa,
 tri drobci bombe,
 nekega deževnega
 majskega jutra
 na trgu v Brescii
 so iz tega živahnega
 dvajsetletnega obraza
 naredili
 krvavo masko.
 Spačen
 za vse življenje,
 nisem jokal.
 Rekel sem samo,
 to bo znak
 proti pozabi.
 V obraz me bodo gledali
 kot v odprto knjigo
 z nekim datumom
 in bodo razumeli.
 Minila so leta
 in desetletje:
 niso razumeli
 nočejo razumeti.
 Sovraštvo še traja
 in jeza in zavist:
 in to moje razmesarjeno
 obličje,
 ki ga skrivam
 v ovratnik
 kot krivec.«

¹ Brescia, mesto v Lombardiji. Dne 28. maja 1974 je na Trgu della Loggia v Brescii med sindikalnim zborovanjem eksplodirala močna tempirana bomba in ubila 6 ljudi in jih 94 ranila.

Domov grede iz narodnega doma

»VSE SMO PREDVIDELI V ZVEZI Z NAŠIMI VOJNIMI DNEVI,
RAZEN PASIVNE IN ANONIMNE TRUDNOSTI,
KO SE SPOPADAMO S ČASOM.

GIACINTO SPAGNOLETTI

Naštevamo samo bolezni in tegobe
in smo redkih besed: na obrazih
zaznavamo minevanje časa.
Na boljši obleki z rdečim robcem
beli lasje še bolj bijejo v oči.
In v zboru si upajo prepevati
le močnejši. In takole
posedamo ob četrtinki vina
in gledamo mimoidoče.
Nato se drug za drugim vrnemo domov
še pred večerom prek travnatih
pragov. Robec v žepu
je kot prgišče sonca,
ki ga skrivamo iz jeze in ljubezni.

Mnogo let kasneje

»DELAJ, KÓ SE PESEK V KLEPSIDRI PRETAKA,
A NE ŽALUJ ZA TRENUTKI IN ZA PRAHOM,
KI ZAKRIVA SVETLOBO.«

NELLY SACHS

Je v novih znamenjih časa,
ki mineva

v usedlinah let
ožganih
kot strnišča in ježice
kostanjev,

je v neusmiljeni sedanjosti,
ki trga in uničuje
tančico upanj,
ko se zapletejo
s tihimi spomini.

je v tem, kar nam jemlje
ura za uro
to našo obupno voljo,
da bi zdržali in vztrajali

kot topoli na zasipu,
upognjeni od vetra.

Koče v Val Grandi¹

»NASRŠENA IN VIHARNA VALLE GRANDE,
VI'NI NAM VSAJ NAŠE MRLIČE:
PRIPADAJO NAM.«

REMIGIO BIANCOSSI

Oči brez zenic
trepalnice iz robidovja
kamnito groblje,
zavetje za ječanje
vetra:

spomenik
zapuščeni planini.

Mrtvi fantje
prižigajo na večer
bivake zvezd –

brez imena so Mrtvi:

mi
vsi
pozabljivi, siti
zaprti
v novih hišah
v dolini,

kakor na pokopališču.

¹ Val Grande ali Valle Grande je v Italiji tako splošno ime kraja kot pri nas recimo Veliki dol, Dolina, Velike dole itn.

Poklical te bom po imenu

Ko boš prišel, ne išči me
v deželi prednikov, kjer je kamen
ves zelen od lišajev,
kjer kostanji poznajo molčečnost,
doline in moji mrtvi so pepel.
Kot tatu zvezd me je spremljala
noč, ko sem prestopil živo mejo, in
se znašel na robu sanj, in čas
je pokopal moje ime.

Ko boš prišel, ne išči me
v začarani ravnini, kjer gladine
riževih polj odsevajo mesec; le
vijoličasto resje ve za skrivne sledi
tistega veselega tekanja naproti
upanju, v času cvetočega gloga.
Ampak moj obraz je bil kot obraz nešteti
in Sence nimajo več imena.

Ko boš prišel, ne išči me
v kakšnem vaškem kotu, jetnika
let za rešetkami odpovedi,
z upehanim srcem človeka, ki se boji
večera. Pusti me, da mislim, da ne poznaš
poti, tako da te bom počakal na travnem
pragu nekega pomladnega dne,
in te poklical po imenu.

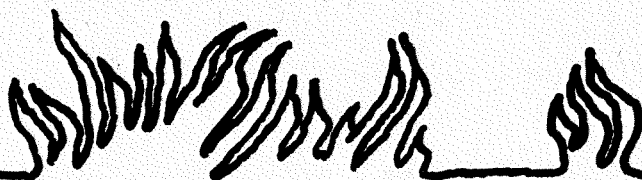
Ko boš prišel.

Epigraf

Tovariš,
izberi si bodiko
vso rdečo od jagod in trnov:
to je čas trpljenja
in upanja.
Je čas živih,
ki nočejo umreti.

Renzo Vanni

MILAN, 12. DECEMBRA 1969
NAUČI SE ŽIVETI, NAUČI SE UMRETI
TI NISI UMRL, TOVARIŠ!
VRNITEV
BOLJŠI SVET SPI Z MRTVIMI
RDEČI PRAH

Renzo Vanni

se je rodil 24. decembra 1923 v okolici Pize, in to v kraju S. Giuliano Terme. Odporu se je pridružil takoj po 8. septembru 1943 tudi zato, da bi nadaljeval družinsko protifašistično tradicijo, saj sta bila oče in mati žrtvi fašizma. Boril se je na pizanskih gričih v garibaldinski brigadi Nevilio Casarosa. Doštudiral je tuje jezike in književnost in zdaj poučuje na srednjih šolah v Pizi. Bil je tudi prevajalec pri sloviti italijanski založbi Einaudi in drugje. Zdaj sodeluje pri znanih tednikih in revijah. Piše pesmi, prozo, kritike, eseje in seveda prevaja.

Izdal je kakih 10 do 15 knjig. Pet pesniških zbirk, in sicer: *Le rien* (*Nič*), v francoščini, 1956; *Primi fiori* (*Prvo cvetje*), pesmi za mladino, skupaj z že pokojno pesnico Mino Boschi, 1957; *Il lungo cammino* (*Dolga pot*), 1965; *Tempo di rivoluzione* (*Čas revolucije*), 1970, in *Canto per la libertà del popolo cileno* (*Pesnitev za svobodo čilenskega naroda*), 1974. Proza: *Un mare di foglie* (*Morje listja*), 1963, in *Il pane della libertà* (*Kruh svobode*), 1965. Esezistika: *Fascismo e antifascismo in provincia di Pisa dal 1920 al 1944* (*Fašizem in protifašizem v provinci Pize od 1920 do 1944*), 1967; *Tristan Tzara e il dadaismo* (*Tristan Tzara in dadaizem*), 1967; *Storia del surrealismo* (*Zgodovina nadrealizma*), 1968; *La Resistenza dalla Maremma alle Apuane* (*Odpor od Maremme do Apuanskih gričev*), 1972; *Le origini del potere* (*Izvor oblasti*), 1973, in *Trent'anni di regime bianco* (*Trideset let belega režima*), 1976.

Milan, 12. decembra 1969¹

Kako bomo zbrisali zdaj
kri z mestnih zidov,
tu ima še megla rdeče lise.

Kako bomo pogledali zdaj
svojim otrokom v oči,
mi, ki smo dopustili vrnitev
mrkih prikazni preteklosti.

Izbruh sovraštva je zamrznil
vrata duše
in krik po svobodi
umira v zadnjem sončnem pramenu.

Ko bi mogli vsaj vrniti mladim
nekdanji bes in zanos naših ognjenih dni,
takrat je bila celo smrt
znamenje ljubezni.

Drugače, preden naše telo
preluknjajo s streli,
bomo morali videvati še
sence velikih morilcev,
kako s krvjo pleskajo na hišne zidove
ogromne kljukaste križe.

decembra 1969

¹ V Kmečki banki na trgu Fontana v Milanu je 12. decembra 1969 eksplodirala bomba in ubila ljudi ter jih ranila 90. Sprva so iskali storilce med milanskimi anarhističnimi skupinami, kasneje pa je le prišlo na dan, da je bil atentat organiziran od neofašistične celice, ki je bila celo povezana z Obrambno-obveščevalno službo (SID, Servizio Informazioni Difesa).

Nauči se živeti, nauči se umreti

Ne glej pepela!
Čas je redkobeseden
in nihče ne bo prepoznal tvojih rok,
ki stiskajo razmesarjeno dušo.
Moraš nadaljevati pot,
tudi če jeza ugasne
nekdanji jasni pogled
in misli niso več tvoje,
saj divje rastejo sredi trnastega goščavja.
Moraš nadaljevati pot,
tudi če teptaš vsakdanje sramote
in na soncu, nabreklem od sovraštva,
brsti glog, ki se bo jutri
obarval s krvjo.
Moraš nadaljevati pot,
tudi če misliš, da bi bilo bolj koristno
ljubimkati na vsakem cestnem vogalu
in se upijaniti z vinom in s slavo,
ker te nič ne čaka
onstran žive meje.
Moraš nadaljevati pot,
tudi če sodiš, da bi bilo lažje
doseči svobodo
na odprtih morjih
ali zagrabiti njeno deviško telo
na nemirnem otoku, ki spi
v srcu vsakega človeka.
Moraš nadaljevati pot,
da zažari svoboda
v očeh zatiranih
in postane lakota davna legenda.

Ti nisi umrl, tovariš!

Svinčeni ugrizi trgajo zemljo
 in ti tečeš z bleščečim očesom
 naproti mirnim dnem.
 Vran tesnobe je odletel
 iz tvojega srca, ti pa tekaš
 med rumenimi madeži hriba
 med skalami, ki žarijo v soncu
 in tečeš, tečeš kar naprej
 in tvoje roke so polne zelenja
 otroških smehljajev
 gorečih bakel,
 in tečeš, še vedno tečeš
 in rdeča roža naenkrat ovenča
 tvoje mlado čelo;
 padeš na zardele brnistre,
 a steklene oči
 bodo za zmerom zrle v mirne dni
 in upi v tvojih stisnjenih pesteh
 so rože iz marmorja
 posute z dragulji.
 Naše utrjene roke
 so polne uvelega listja,
 ki se bo prav kmalu posušilo
 pod lažnivim soncem.
 Krvav sunek vetra
 jih bo za vedno odnesel,
 in strah pred ničem
 bo zajokal nad našimi rokami.
 Ne, ti nisi umrl, tovariš!

junijsa 1965

Vrnitev

Nad prerešetano podrtijo
še vedno zveni groza zadnjega krika
in kresanje ognja visi negibno
z mlado zelene krošnje
med bliskanjem svinčenk
in mukami ranjenega mesa
in ledeno rezki glasovi
in vročične oči, ki zaznajo
zadnji del življenja.
Prastara spokojnost obrazov
počiva na rdečem podivjanem
bršljanu
in oči so steklene kroglice,
ki strmijo v svet.
Žalost je položila svojo trudno roko
na žive madeže na zidu
in bi rada postala sokol,
da bi ujela požrešne vrabce,
ki divje kljuvajo zadnja semena
zlato rumenih sončnic.

aprila 1965

Boljši svet spi z mrtvimi

Sonce ozarja skalovje,
 v zraku vonj po mirti
 in vsenaokrog tišina.
 Visoko na negibnem nebu kroži kragulj.
 Minilo je že veliko let,
 vendar se spomin prikrade v srce,
 da zadrhti od radosti
 ob misli na tiste dni.
 Kolibe, nešteto kolib iz listja
 in predirljivo žvižganje krogel
 in žensko vreščanje in jokanje.
 In mi, ki smo stopali s srcem v grlu,
 iz skale na skalo
 smrti in upanju naproti.
 Od sto topov razrušena dolina
 je jokala,
 kolibe so gorele kot grmade sovraštva,
 ampak srce je bilo mlado in čvrsto, upalo je.
 In tudi ljudstvo je upalo.
 Upalo je z jokom, ki se je z gozda dvigal proti nebu.
 Upalo je s svojimi bridkostmi.
 Upalo je s svojimi mrtvimi.
 In tudi ti, Paolo,¹ ki si se v hipu zrušil
 pod ognjenim rafalom, si upal,
 s krvavečimi prsmi sredi grmiča brnister,
 in tudi ti, Pirro,² z na stežaj odprtimi očmi
 pred nemškimi strojnicami, si upal.
 Sonce ozarja skalovje,
 v zraku vonj po mirti
 in vsenaokrog tišina.
 Šopi dračja brišejo naša imena
 na mali in majavi nagrobni plošči,
 ki jo za silo podpirata temni opeki.
 Upanje na boljši svet spi z vami,
 z vašim spominom.

maja 1967

¹ Partizan v 23. garibaldinski brigadi Nevilio Casarosa. Študent na univerzi, star 19 let, je umrl 24. julija 1944 v boju z Nemci na pizanskih gričih. Podelili so mu laurea honoris causa in srebrno medaljo za hrabrost.

² 24 let star delavec, bojni tovariš Paola. Istega dne so ga Nemci ujeli in ustrelili. Oba sta pripadala formaciji pesnika Renza Vannija.

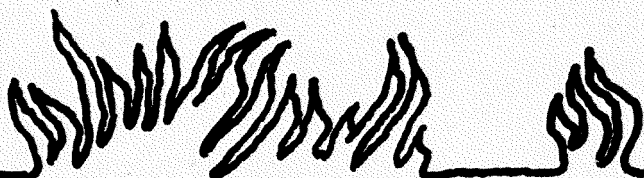
Rdeči prah

Veter je odpihal rdeči prah
iz ranjenih oči hiš
z bodečih žic
iz plinskih celic
iz krematorijskih peči
iz brazgotin sveta
in srca so ledena vrata
na katera zaman trka spomin.
Krvavi dež
je zdaj studenčnica
ki se smeje na mladih ustnicah
v solzah, ki jih je posušil čas
in že si ogledujejo svet
svetle in hladne oči.
Njihove drhteče roke
bi rade napisale na nebo
s krvjo src, ki vedo:
Spomnite se!

Franco Fortini

KDAJ
ZATEMNITEV
ITALIJA 1942
VARŠAVA 1939
VARŠAVA 1944
VALDOSSOLA
PESEM ZADNJIH PARTIZANOV
MANIFESTI
ODPUSTNICA
IN STRMELI BOMO
ZAKOPANA VRTNICA
PISMO
TISTI MLADI NEMEC
TRPKA ZIMA
VSI UJETNIKI
OB DESETLETNICI

Franco Fortini

(pravi priimek Lattes)

se je rodil v Firencah 10. septembra 1917. Od leta 1940 se podpisuje z materinim deklinškim priimkom. Na očetovo željo je študiral pravo in diplomiral leta 1939, vendar ker ga je privlačevalo leposlovje, je študiral tudi književnost in diplomiral leto dni kasneje tudi v tej stroki. In seveda objavljaj pesmi, kritike in povesti v raznih italijanskih revijah. Leta 1943, tik pred premirjem, je bil pehotni podporočnik v Milanu, kjer se je spoznal s slovitim pisateljem Eliom Vittorinijem. Po neuspelem poskusu, da bi v svoji kasarni pripravil vojake k oboroženemu spopadu z Nemci, je zbežal v Švico in se tam povezal s protifašističnimi emigranti. Leta 1944 se je vpisal v socialistično stranko in se jeseni zatekel v Partizansko republiko v Valdossoli in bil po hudih bojih z Nemci tudi priča njenega konca in umika partizanskih čet. Od leta 1945 živi v Milanu. Njegova prva pesniška zbirka *Foglio di via (Odpustnica)* je izšla leta 1946. Leta 1947 je bil urednik časopisa *Avanti!* (Naprej!), od 1947 do 1953 uslužbenec pri tovarni Olivetti, njen svetovalec. Pisal je (in piše) v italijanske in tuje revije. Veliko prevaja. Od 1955 do 1957 je skupaj s prijatelji urejal dnevnik *Ragionamenti* (Razprave) in sodeloval tudi pri pariški reviji *Arguments* (Argumenti) z Edgarjem Morinom in Rolandom Barthesom, s katerima je prijateljeval. Leta 1957 je izšla njegova esejistična knjiga *Dieci inverni (Deset zim)*. Po madžarskih dogodkih (1956) in zavoljo določenih sprememb v socialistični stranki je izstopil iz nje in se za nekaj časa držal bolj ob strani. Kmalu nato se je povezal s skupino literatov, ki so pisali in urejali revijo *Officina* (Delavnica), in sicer s samimi bleščečimi imeni: Pasolini, Romanò, Roversi, Leonetti in Scalia. Sodeloval je tudi pri znamenitih *Quaderni piacentini* (Piacentinski zvezki). In leta prej pri Vittorinijevi reviji *Politecnico* (Politehnik). Kasneje je bil literarni svetovalec pri založbi Einaudi, nato pri založniku Laterza, zdaj pa je pri Mondadoriju. Od leta 1964 je tudi poučeval italijanski jezik in zgodovino na višjih tehničnih šolah. Še vedno živi v Milanu.

Prevajal je Goetheja, Kierkegaarda, Döblina, Brechta, Enzensbergerja, Kafko, Flauberta, Prousta, Eluarda, Gida, Goldmanna in druge. Predlanskim oktobra so mu podelili nagrado Librex – Guggenheim 1985 Eugenio Montale za njegovi dve antologijski pesniški zbirki, ki sta izšli pri Einaudiju: *Una volta per sempre (Enkrat za vselej)* že leta 1978, nedavno pa *Paesaggio con serpente (Pokrajina s kačo)*.

Doslej je izdal kakšnih 30 knjig. Omeniti kaže vsaj te pesniške zbirke: In una strada di Firenze (*V neki ulici v Firencah*), 1955; I destini generali (*Splošne usode*), 1956; Poesia ed errore (*Poezija in zmoti*), 1959; Questo muro (*Ta zid*), 1973, in Poesie scelte (*Izbrane pesmi*), 1974. Objavil je le dve knjigi povesti, in sicer *Agonia di Natale (Božično umiranje)*, 1948, in *Sere di Valdossola (Večeri v Valdossoli)*, 1963. In nešteto kritičnih in političnih spisov, razprav, člankov in esejev, vezanih v knjigo. Recimo: *Movimento surrealista (Nadrealistično gibanje)*, 1959; *Profezie e realtà nel nuovo secolo (Prerokbe in resničnost v novem stoletju)*, 1965; *L'ospite ingrato (Neprijetni ali nevhvaležni gost)*, 1966; *I cani del Sinai (Sinajski psi)*, 1966, in *Ventiquattro voci per un dizionario di lettere (Štiriindvajset gesel za literarni leksikon)*, 1969 itd.

Kdaj

Kdaj bomo sramoto in ošabnost
sprali z naših besed.

Kdaj se nam bo pri sončni svetlobi razcvetel
tisti korak, ki ga v spanju sanjamo.

Zatemnitev

Pod vijoličastimi senčniki svetilk
polnimi obsodbe gre množica sužnjev

Tam mimo greva midva z dvignjeno glavo
in se zanje žreva iz ljubezni in sovraštva.

Italija 1942

Zdaj sem spoznal, da te ljubim
Italija, da te pozdravljam
nujna ječa.

Ne zaradi trpečih ulic, zaradi mest,
ki so zorana kakor človeška obličja.
Ne zaradi pasijonskega pepela
po cerkvah, ne zaradi glasu
tvojih daljnih knjig.

Marveč zaradi teh besed,
ki jih je ljudstvo stkalo, ki razbijajo
kot kladivo v spominu,
zaradi te sedanje muke,
ki me tujca s tabo poveže.

Zaradi tega mojega jezika, s katerim govorim
resnim in gorečim ljudem o prihodnosti,
ko bomo svobodni in v nesreči neomajni tovariši.
Zdaj ni dovolj niti umreti
za tisto tvoje staro in prazno ime.

Varšava 1939

Mi ne verjamemo več vašim besedam
in niti besedam, ki so nam bile nekoč drage
Lakota je zglodala naše srce
in bajoneti so nam izpili kri.

Mi ne verjamemo več v bolečine in radosti
ki so bile samo naše in jalove
Naše življenje je v bratskih rokah
in upanje pri njih, ki jih lahko ljubimo.

Mi ne verujemo več v daljne bogove
niti v malike in prikazni, ki bivajo v nas
Naša vera je zemeljski križ
kjer je pribit človekov sin.

Varšava 1944

In potem bodo k tebi prišli še enkrat
da te preštejejo, te učijo in se ti lažejo
In potem bodo prišli ljudje brez srca
in glasno kričali o svobodi in pravici.

Ti pa se spomni moje pobito ljudstvo
svoboda je to, kar svetniki nenehno klešejo
po zapuščenih jamah in trudoma v sebi
A d a m o v k i p .

Pravica je to, kar se v pesniku smehlja
belo maščevanje milosti nad smrtjo
Moje besede, ki ti ne dajo kruha
moje besede za zenice sinov.

Valdossola¹

In tvoja puška na travi pašnika.

Sem smo prispeli
Mi smo zadnji
Kaj pomeni ta molk.

*Prišli bodo zdaj
Prišli bodo.*

In tvoja puška v vodi vodnjaka.

Oktober grenki veter
Na gori je oblak
Kdo bo govoril za nas.

*Prišli bodo zdaj
Prišli bodo.*

Zima zadnje leto
Slepe roke čelo
In nobenega krika več.

In tvoja puška pod snežnim kamnom.

*Prišli bodo zdaj
Prišli bodo.*

16. oktobra 1944

¹ Pesnik se v tej pesmi spominja zadnjih dni Ossolanske republike, enega od številnih področij, ki so jih partizani osvobodili v različnih dobah osvobodilne vojne. Mesto Domodossola z nekaj desetiniami okoliških vasi in zaselkov je uživalo 45 dni neodvisnost in svobodo, upravljal ga je celo ljudski odbor. Republiko je porušila krvoločna nemška čistka. Po hudih bojih so se morali partizani umakniti proti švicarski meji. Veliko oddelkov je moralo tudi prestopiti mejo, da so se rešili.

Pesem zadnjih partizanov

Na mostni ograji
glave obešencev
V vodi studenca
sline obešencev.

Na kamnitih tleh tržnice
nohti ustreljenih
Na suhi travi travnika
zobje ustreljenih.

Gristi zrak gristi kamne
naše meso ni več človeško
Gristi zrak gristi kamne
naše srce ni več človeško.

Mi pa smo prebrali v očeh umrlih
naši zemlji bomo prinesli svobodo
Pravica pa ki bo nekoč zavladata
je ostala v stisnjenih pesteh mrtvecev.

Manifesti

Moje ljudstvo drhal
zbito od stoterih ran
Moje morilsko ljudstvo
moja sramota

Zdaj je vsekakor potrebno
da nismo več sami
da ne čakamo več
da nas ni več strah

Ljudstvo bolečin
najbolj nečista usta
lahko dajo največjo
ljubezen

Ljudstvo smrti
najbolj ranjena roka
lahko daje najbolj
pravično mero

Na ulici Nicola Piccinni
s križnega okna delavnice
visi rdeča zastava
v spomin na vstajo

Na zidovih piše smrt
ponavljajmo to besedo
to usmiljenje v grlu
nekoč se bo zlomilo

Ob tej uri gre dol po korzu
naša mati z rumeno masko
vsa našminkana je svinja Italija
od nohtov do kavern

Odpustnica

Torej nič novega s teh višav,
kjer se še malo tjavdan pomenkujemo
in veter prinaša večer v lase.

Torej nobene poti za sestop,
razen te na severu, ki je sonce ne oplazi
in so vse mokre drevesne veje.

Torej prav kmalu bodo usta brez besed.
In že nocoj bomo na dnu doline,
kjer so prazniki ugasnili vse svetilke.

Kjer množica molči in je prijatelji ne prepoznajo.

In strmeli bomo

In strmeli bomo skozi šipe v svetilke in skladišča
na neki postaji ponoči, kjer ždi množica
spečih in mrtvih iz davnih zim.

Roka je zgubila roko in čelo je omahnilo.
Srce se ob srcu ne zgane. Po snegu,
gor pa dol, korakajo straže.

Pusti naše oči, spanec, in njihovo gorje v temi.
dokler jih ne predrami naraščajoče jutro
in ob prepoznavanju mrtvih ne zatuli beli dan.

Plamen in jok naj ogrejeta ledeno roko.

Zakopana vrtnica

Kje bomo ponovno iskali vence cvetja
zvoke violin in bakle večerov

kje neki so zlate zenice
tema, glasovi – ko se skozi solze

na brezbarvne trate spuščajo jezdec v sivih
plaščih in dajejo znamenja. In za tisto

tiho ježo po neogibnih dolinah pregnanstva
zalezujemo le svoje podobe.

Vendar najbolj uničena usoda je svoboda.
Večno dehti zakopana vrtnica.

Kjer je žarela naša zvesta radost,
bodo drugi našli vence cvetja.

*Pismo*¹

Oče, dan za dnem te je svet premagal,
kakor bo premagal mene, ki sem ti podoben.

Oče redkega smeha, oče s sežganim srcem,
oče, najbolj žalosten od mojih bratov, oče,

tvoj sin se še vedno trese, kakor si se tresel ti
tistega deževnega in strašnega dne mojega otroštva.

ko si ves bled sredi temnih krikov sključenega rabina
spuščal grudice zemlje na krsto svojega očeta.

Vendar, kar ti ne poveš, moram zate povedati jaz
prestolu svetlobe, ki izgoreva moje dni.

Zategadelj je tvoj sin šel v hosto; in zdaj skupaj
s tovariši išče bele galilejske poti.

¹ Pesnikov oče je bil odvetnik, ki ga je fašizem preganjal, ker je bil Jud in protifašist.

Tisti mladi Nemec¹

Tisti mladi Nemec
 ranjen na obrežju Sene
 ob znožju hiše
 med vstajo
 ki je umiral sam
 medtem ko je Pariz vzklikal
 okrog Mestne hiše
 in je umrl brez stokanja
 s čelom na pločniku.

Tisti fašist v Turinu
 ki je streljal dve uri
 nato pa stopil na cesto
 v bleščeče beli srajci
 in z gosposkimi manirami
 rekel zdaj lahko gremo
 in si brisal pot
 s svilenim robcem.

Poezija ne zaleže
 čar je brez moči
 ko se bo vrnil čas
 tedaj me ubijte.

Bral sem Lenina in Marxa
 ne bojim se revolucij
 ampak zame je prepozno;
 ko bi vsaj te besede
 po moji smrti bile v prid
 vseh tistih, ki bodo lahko
 živeli brez našega ponosa.

1947

¹ Francoska pisateljica Marguerite Duras je avtorju povedala o smrti Nemca v Parizu, turinski neznanec pa o dogodku v Turinu.

Vsi ujetniki

Vsi ujetniki so že mrtvi,
vrata so odprta, slama razstлана, blato je otrdelo,
nikogar ni več. Sovražniki
so jih odpeljali na konec gozda in ubili.

Mislil sem si: kako veselo bodo pritekli, kako
nestrpno iz temnih krajev. Ti pa prav dobro veš:
človek misli, da čaka, a upanje usahne,
in upa, da se bo spomnil, vendar pozabi.

Srečali jih bomo kasneje: na spolzkem robu
jame, kjer naši najboljši, nekdanje duše,
trohniijo. Ne bomo pogledali, pokrivalo jih bo apno.
Vojaki smo, drug drugemu so si naši dnevi podobni.

1952

Trpka zima

Trpka zima naj tvoj ogenj zaprasketa
upepeli zima gozdove strehe
posekaj in požgi zima.

Naj joka kdor joče kdor trpi naj trpi še bolj
kdor sovraži naj še močnejše zasovraži kdor izdaja naj triumfira:
to je zadnje besedilo je zapoved naše zime.

Zase nismo znali narediti nič koristnega
iz zelenega življenja in ljubezenskih rož.
Zato je sekira pri srčnih koreninah

in kot suhljad ki se zvija bomo zgoreli.

1951

Ob desetletnici

In zdaj ko imamo dom in se pošteno trudimo
in se obračamo nazaj
in rečemo, kako lepo je bilo, ko smo bili mladi,
a še lepše je takole gledati –

zdaj ko se nove zvezde vzpenjajo
na nebesa, ki so jih obljubljali tudi nam –

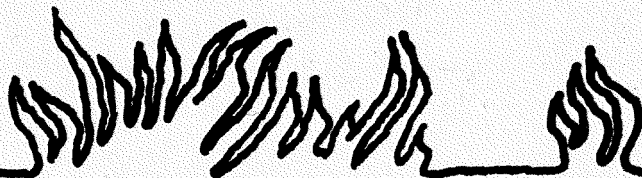
zdaj moramo biti še hvaležni,
da smo obrodili sadu, da ne vidimo vsak dan,
kako rastejo naše zmote v očeh potomca,
če nosi moje resnice tale množica

ti zgubljeni in zasmehovani ljudje, ki se smehljajo in si ne upajo.

Alfonso Gatto

STRELJALI SO OB POLNOČI
OBLETNICA
V SPOMIN NA EUGENIA CUIELA (GIORGIA)
DECEMBRA 1943
NA RDEČEM KRIŽU
KDOR UMRE PO NAKLJUČJU
STVARI

Alfonso Gatto

kritik, esejist, pesnik in pripovednik, je bil rojen v Salerno 17. julija 1909. Nekaj časa je živel v Neaplju, nato v najrazličnejših italijanskih mestih, najdlje v Firencah, Rimu, Bologni in Milanu. Leta 1936 so ga zaprli zaradi protifašizma. Presedel je pet mesecev v milanskem zaporu San Vittore, nato bil do leta 1943 pod policijskim nadzorom. Vsa ta leta je preživel v zelo težkih gmotnih razmerah in trpel hudo pomanjkanje, na robu mizerije tako rekoč, čeprav je bil že zelo znan pisec. Od leta 1943 do konca vojne je aktivno sodeloval v odporu. Vse življenje se je ukvarjal z umetnostno kritiko, časnikarstvom, leposlovjem in seveda zlasti s poezijo. S pisateljem V. Pratolinijem je leta 1938 ustanovil štirinajstdnevnik za literaturo in umetnost Campo di Marte (Marsovo polje). Umrl je v toskanskem mestecu Orbetellu. Zastopan je skoraj v vseh italijanskih antologijah sodobnega pesništva.

Objavil je približno 30 knjig, in sicer 15 pesniških zbirk, 6 knjig proze, 1 gledališko delo in veliko spremnih esejev za monografije italijanskih slikarjev in kiparjev. Naštela bom le nekaj naslovov.

Poezija: *Isola (Otok)*, 1932; *Poesie (Pesmi)*, 1937; *Amore della vita (Ljubezen do življenja)*, 1944; *Nuove poesie (Nove pesmi)*, 1950; *La madre e la morte (Mati in smrt)*, 1960; *La storia delle vittime (Zgodba žrtev)*, 1966; *Rime di viaggio per la terra dipinta (Popotni stih po pisani zemlji)*, 1969; *Poesie (Pesmi) »1929–1969«*, 1972, in *Poesie d'amore (Ljubezenske pesmi)*, 1973. Proza: *La sposa bambina (Mlada nevestica)*, 1943; *L'allodola (Škrjanec)*, 1943; *La spiaggia dei poveri (Obala revežev)*, 1944, in *Le ore piccole (Pozno ponoči)*. Gledališče: enodejanka *Il duello (Dvobojo)*, 1944.

Streljali so opolnoči

Streljali so opolnoči, slišal sem,
kako je fant padel na sneg
in kako ga je sneg brez imena zagrnil.

Mestu ne preostane nič drugega, ko da v mrtve
strmi in pod nebom posinjeva. Ob zori,
s snegom, ki se sipa iz pročelnih okraskov,
s črnih žic, je vedno večje razdejanje,
ki se je tako iznenada zrušilo na mater;
kleče ob sinu, hlastno požira njegove
ledene oči in razpuščene lase
v sinjih rekah pomladi.

Obletnica

Spominjam se tistih dni: neznanega
jutra, ko nas je zbudila groza,
da smo ostali sami, sem zaslišal nebo
kot ubit glas. In že svetloba, ki so jo
umirajoči zapuščali, se je ob šipah
dotaknila mojega čela, na laseh
je ostala sled njenega večnega sna.

Ko bi vsaj začuli človeški glas, nič
-- samo sneg -- in vsi so živeli
in jokali za tistim zidom, tišina
se je do sitega napojila z jokanjem zemlje.

Oh, Evropa s premraženim srcem
se ne bo ogrela nikoli več: sama, z mrličmi,
ki jo večno ljubijo, bo bela
in brezmejna in združena od snega.

V spomin na Eugenia Curiela (Giorgia)¹

Nekega dne v svojem življenju
sem hodil z Giorgiom
razoglav pod nebom.
Giorgio je bil Partija
Giorgio je bil njeno srce
zrelo kot sadje
Giorgio je bil njen glas
okoren in samozavesten,
črni zobje, črn tobak
zvita cigareta
želja, da bi svet
prebuditel s svojimi mislimi.

Slišal sem Giorgia
videl sem Giorgia
visokega kot hiše
na nebesnem obzorju.

Maja smo ga odnesli na pokopališče.
Če smo še lahko hodili
in ga pokrili s cvetjem in z zastavami,
je bilo zato, ker nam je mrtev kazal
veliko pot pomladi.

¹ Eugenio Curiel, s partizanskim imenom Giorgio, je bil rojen v Trstu leta 1912. Po poklicu fizik. Ker je bil protifašist, so ga konfinirali na otok Ventotene. Po izpustu je bil eden od organizatorjev oboroženega boja v Benečiji. Umaknil se je v Milan in se tam povezal z nekaterimi skupinami protifašističnih intelektualcev. Postal je tudi urednik ilegalnih listov L'Unità (Edinost) in La nostra lotta (Naš boj). Bil je vodilni član komunistične partije in idejni vodja mladih v odporu. Prijeli so ga zaradi ovadbe in ga 24. februarja 1945 ustrelili v Milanu.

Decembra 1943

Ubili so Rèsega¹, sonce sije,
decembrska megla pa v drevoredu
Bronzetti². In eden, ni vreden usmiljenja,
besede zadovoljno zastanejo.

Žalna slovesnost, kratki korak
hierarhov v sprevodu, toda pri Cordusiu
iz tekstilnice streljajo na mrliča.
Odprti račun ne bo nikoli poravnán.

¹ V Milanu je partizanska akcijska skupina pod vodstvom Egista Rubinija delovala že od oktobra 1943. Med delavskimi nemiri je usmrtila fašističnega federalnega sekretarja Alda Resego in med pogrebom za navrh z ročnimi bombami razgnala fašistično vojaško parado.

² Drevored v Milanu, kjer še vedno stojita palača Cordusio in neka tekstilna tovarna.

Na rdečem križu

Prinesel sem sporočilo za svojo mater,
ki je onstran vojne, živa ali mrtva,
ne vem, doma ali kamor jo je
veter prepodil z njenimi hčerkami.
Nekaj dogovorjenih besed in samo
dobro o meni, da bo vedela, da sem
še živ danes, ki bo čez sedem mescev
preteklost . . . Strašna stava
me pusti na koncu dolge vrste
beguncev, med rokami tiščim list,
umikam se v strah, da sem samo glas,
ki odgovarja: »Salerno, ulica Porta
Rotese, številka oseminštirideset . . .«

Kdor umre po naključju

Kdor umre po naključju, izbere
svojo običajno pot ali ubere krajšnico,
ki mu korak za korakom približa čar,
da se pridruži slavju, kjer ga dočaka
mreža skrivnosti.

Koliko fantov te dni umre
iz silnega hrepenenja in sle
po jezni trgatvi: ne umiramo po naključju,
svoji ljubezni gremo naproti.

Stvari

Nekega dne bodo potrkali na vsaka vrata,
kdor živi je že kriv, da ima
svoje skrivno življenje. Lega
nočna tema, za šipami stojimo
in čakamo na prihod širne in
nesmiselne spokojnosti. Novi okamneli
pogled počiva na stvareh, ki so od nekdaj
negibne na svojem mestu: samotni kot
je varno zavetje za ubežnika ali, zaradi odklona,
mu pokaže njegove zasledovalce. Zdi se prazna
blodnja to zaupanje v stvari.

Neri Pozza

NAPIS NA ZIDU CELIC

ZASLIŠEVANJE

KO BI BIL DRUGAČEN

PROŠNJA

POGOVOR POPOTNIKA S KRIŽANIMI UPORNIKI IZ GRANCONE

ALEXANDROV RAZGLAS

ŠE ENKRAT GENERALU ALEXANDRU

EPITAF ZA OČETA

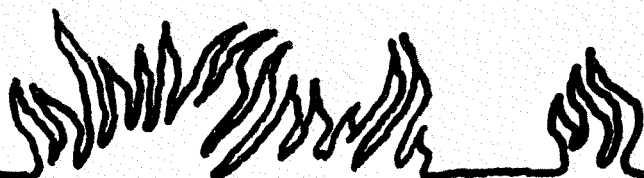
SRAMOTNI RAZPIS NAGRAD NA NAŠE BETICE

26. APRILA 1945

REKVIEM ZA POMIVALCA POSODE

29. APRILA 1945

30. APRILA 1945

Neri Pozza

se je rodil v Vicenzi 5. avgusta 1912. Aktivno je deloval kot protifašist že od leta 1937. Posebno sodišče v Vicenzi ga je leta 1944 obsodilo na šest mesecev zapora, ki jih je presedel najprej v mestnem zaporu Svetega Blaža (San Biagio), nato pa v zaporih Svetega Mihaela (San Michele). Udeležil se je osvobodilnega boja v okolici rojstnega mesta v enoti Pravica in svoboda (Giustizia e Libertà) divizije Argiuna. Zdaj se ukvarja s slikarstvom, grafiko, založništvom in pisateljevanjem. V Vicenzi je ustanovil založbo, ki nosi njegovo ime.

V Vicenzi je izdal tudi tri pesniške zbirke, in sicer: Nove poesie d'amore (*Devet ljubezenskih pesmi*), 1942; Maschera in grigio (*Maska v sivem*), 1946, in La prigionie e altri versi (*Zapor in drugi verzi*), 1969. Za roman L'ultimo della classe (*Zadnji v razredu*) je leta 1986 prejel v Benetkah književno nagrado Campiello Selezione.

Napis na zidu celice

Pozdravite, tovariši, obešenca, starega osemnajst let.

Vislice na meglenem dvorišču in črni stražarji,
osemnajst let bo viselo na tramu
kot stara obleka.

Kakšna zgodba, kakšna zgodba! Hiša je gorela
in žito v kaščah
se je peklo,
vino iz kleti je pošiljalo alkoholne zublje
nebu, kjer so se kopičili prstani in ogrlice.

Moja mati in moj oče, ustreljena talca
pred skednjem, kjer ni bilo žive duše.
Takšna je zgodba, jutri je ne ponaredite
z zastavami in slovesnostmi, s praznimi govori.

Skupaj nas rajši spet spravite pod brestom,
pustite nas, da v miru počivamo.

Zasliševanje

Jaz nič ne vem – in se pogledava v obraz,
fašistični konzul od prve ure.
Naredniku bi lahko naročil, naj me zaveže,
udaril bi me lahko, a na sebi čutiš
moje tuje in nepremične oči. S svetlega
snežnatega neba za oknom
se počasi poslavlja čadasta noč.

Jaz nič ne vem.
V dimu boj postaja srdit,
grgrajoči glas se ti cefra.
A zdaj me ne moreš tepsti,
ker zora topi svetlobo
na belem ivnatem oknu.

Sumim, da v tvojih zatečenih očeh
tli sveti žolč razočaranj.
Tako star in čaščen

– kratkovidni vojak, poneumljen od vojne –
bi lahko ukazal,
da mi razbijejo glavo.
Jaz nič ne vem.

Ko bi bil drugačen¹

Ko bi bil špartanski atlet,
vajen aren in ognja,
orjaški Kiklop čokate postave,
paladin Roland,
ki stoično in vešče suka meč,
ježevec, črn merjasec,
obglavljena jegulja, ki še živi,
domače znamenje, ki ga nihče ne razvozla.

Ko mu ogenj grozi, si škorpion
na glavo natakne strupeni kljun.

*»Da vidim, če ste pravi partizan
ali glista Badoglievega režima.«²*

Ko bi bil moder epikurejec,
krščanski puščavnik, resničen tovariš,
ki poslušno in ponižno izpolnjuje ukaze,
ki molči in umre z odprtimi očmi.
Ves medleč od bolečin
sem izgubil zavest...

¹ O tem, kako so v zaporu Svetega Mihaela (San Michele) v Vicenzi mučili partizane, bi se dalo na dolgo in široko govoriti, pravi avtor. »Čeprav je od takrat minilo več desetletij, se še prav dobro spominjam imen in priimkov mučiteljev. Mučenje so opravljali Italijani.«

² Badoglio – italijanski general, ki se je izneveril Mussoliniju.

Prošnja

Daj, o Gospod, da mali Petruška¹
umre nocoj in sanja
bujnozelene travnike,
po katerih dirjajo konji.

Že štiri dni kar naprej
kašlja in pljuva kri,
bruha, kolne in kliče svojo mater.

Brezčutni Gospod, daj, da kmalu umre
in da ga tu pokopljejo.
Prestal je že strašne muke,
ne more se s čolnom vrniti na Dravo,
kjer so splavala na površje trupla bratov
in grmičje na njenih bregovih poje
bilje za umrlimi svetniki.

¹ Slovenski fant, ki je imel jetiko in izginil iz zapora konec februarja 1945.

Pogovor popotnika s križanimi uporniki iz Grancone¹

»Fantje, kdo vas je na križ pribil
v tej cerkvi
kot Jezusa, Gospoda našega?«

»Vračali smo se z njiv pod noč,
prijeli so nas fašisti in zavezali.«

»Pravijo, da ste nosili orožje.«

»Nekaj srpač za kleščenje vej.«

»Niso bile srpače, marveč puške
in bombe, pravijo na vasi.«

»Svet je sestradan, popotnik,
in tatovi plenijo pridelke.«

»Kot Kristus križani fantje,
bombe in puške niso uporabne pri žetvi:
sirek je nizek in žito že požeto.«

»Pusti, da se na soncu posuši, skrij ga
in napeci velike hlebce v peči
za uboge fantiče.
Nahrani jih in pokrij njihove oči
v dneh sramote,
naj ne sprevidijo nikoli.
Ni zapovedano od Boga,
da morajo razumeti vsi ljudje.«

¹ Pesem govori o krvoločnem dogodku fašističnega nasilja v okolici Vicenze.

Alexandrov razglas¹

Z neba lega hlad,
danes jo popihamo domov.
Tam pretakajo novo vino,
ki prežene mraz.

General je brzojavil:
»Vojna je prenehala, mladeniči,
pojdite na počitnice za kakšen mesec.«

Po istih poteh se previdno plaziš
proti dolini, z butaro na rami
ali nosiš kmeticam seno
morda polno vrečo kostanja.

Pozdravimo kravarje in hosto,
hvala lepa, ni mi žal hleva,
slame, nočnega neba, nebeških
prividov nad obupanim svetom.
Veter že pometa po zarjavelih Béricih,²
veje se lomijo in listje šušlja,
žvižga drozg v letu proti jugu.
Zbogom, volarji naših bolečin.

»Vojna je prenehala, mladeniči,
pojdite se odpočit za kakšen mesec.«

»G'spud Nem'c, Mossan³ je moja vas,
kmet sem in grem domov.«

»Raus,⁴ izdajalski partizan,
poberi se, drugače te v hrbet streljam.«

(Lepo godljo si nam skuhal,
general Alexander. In temu praviš,
da si se zares po vojaško obnašal.)

12. novembra 1944

¹ Zaradi Alexandrovega razglasa, ki ga je angleški general izdal 12. novembra 1944, se je razpustilo precej partizanskih formacij, zlasti na Beneškem.

² Hribi med Vincenzo in Verono.

³ Mossan, narečno ime vasi Mossano v provinci Vicenze. Ta dva verza sta v izvirniku v beneškem narečju.

⁴ Raus, nemški izraz, ki pomeni: Proč!

Še enkrat generalu Alexandru

Mi smo še vedno tu, v jarkih
v cunjah, v ledu in z nebom, ki temni,
grejemo se ob ognju požarov,
ki divjajo po dolini.
Počakati moramo, imeti potrpljenje,
da zemlja zgori in ugasne.

Nekdo prinese dva krompirja v oblicah,
malo reznega vina, odejo
in dva nabijača za čez noč.

Veter buta v bregove in sunkoma raznaša
po gričih žvenketanje pločevin.
Razpenjeni potok je prebil led.

»General Alexander, mi smo še vedno tu
in tukaj ostanemo zares do konca.
Ko se bodo Nemci umikali,
jim bomo dali popra. Kaj praviš?«

»Kakšno čudo te trmaste italijanske glave.
All right¹, kapetan Smith,
vrzite jim nocoj nekaj piškotov
in kakšno steklenico viskija.
Ces partisans me gênent!«²

1. marca 1945

¹ All right, v angleščini: Prav.

² Ta verz v francoščini pomeni: Ti partizani so mi v nadlego.

Epitaf za očeta¹

Zdaj, ko sva čisto sama v tej sobi,
dve besedi v slovo. Dobro je živel človek,
ki je toliko sanjal, da je samega sebe
nasitil. Prirejal si gostije,
naužil si se domišljije.

Zunaj, v limonovem gaju,
sem poslušal čebljanje Muz.
Pohvale so tudi za tistega,
ki ljubi v tišini, se z njimi druží
in riše elegije, ki jih sproti uničuje.
Pesnik ne prizanaša svojim pesmim.

Ne zmore jih pa, če živi kot suženj
sredi množic hlapcev, in je ponižan
od samodržca. Čaka na smrt,
ki na stežaj odpira drugačna obzorja.

V črno oblečen, s poškrbljeno srajco,
z lepimi rokami v roki sladko spiš:
še nekaj hipcev tukaj.

Vojna je pri koncu in bo treba
pravih mož. Pravil si, spominjam se:

»Treba bo močne roke, ostrega meča,
dolgi izkušnji
in oči, ki se ne ovlažijo kar tako.
Si pripravljen na vse to?«

Nočem puščati vprašanj
brez odgovora. Umréti morda je lahki del.
Biti pravičen v dnevu pokolov
je nepredvidljiv dogodek, za čarovnike.

12. marca 1945

¹ Pesnikov oče je bil kipar. Zaradi protifašističnih idej so ga vladajoči kot ustvarjalca ignorirali. Leta 1937 se je vseeno vpisal v fašistično stranko, da ni zgubil učiteljskega mesta na dveh ljudskih šolah, vendar se je še naprej držal bolj ob strani in ločen od sveta.

Sramotni razpis nagrad na naše betice

*5.000 lir in dva kilograma soli,
10.000 lir in pet kilogramov soli.*
Poveljniki platzkommandanture
so lani objavili
sramotni razpis nagrad na naše betice:
veljali smo, nekaj več, nekaj manj, kot kolo
z zakrpanimi zračnicami in pokvarjenimi zavorami,
brez svetilke in mačjega očesa;
ampak s kakšnim užitkom smo peli in neomajno upali,
kako pogumno živeli in ubijali.

Zgubljena leta, pogreznjena na dno časa,
in patrolje hitijo po policah in brežinah,
najejo se popečenega krompirja
stoje pred ravnino.

Vsak naj ima nahrbtnik zaprt.
Piše v razglasu: »Kdor se bojuje, je vojak,
spoštovati mora nasprotnike in ujetnike.
Represalije bodo kaznovane.«

Kako lepa retorična parafraza,
neponovljiv pojem za vse te sinove,
sirote in ubežnike iz ječ
ali samo za te preproste in ponižane fante.

*5.000 lir in dva kilograma soli,
10.000 lir in pet kilogramov soli.*

15. aprila 1945

26. aprila 1945

OB VRNITVI V VICENZO

Mesto dreves in kipov,
ki ga je neki bog uredil
vzdolž cest in reke,
s palačami in vrtnicami v razritih vrtovih,
s hišami in megličastimi trgi,
kjer ob tej uri pred svitanjem zaslišim
otroke čivkati v zakloniščih
kot škorce, ki si pojejo uspavanko.

Moj okovani korak na kamenju,
duh po sežganem lesu v zraku.

Morda je čas, da zapojem.

Rekviem za pomivalca posode¹

Rekviem ne pa retoriko
za pomivalca posode fašistovske skvadre Me ne frego,²
ki je ob zgodovinski uri ostal na delu,
prijeli so ga v kasarni in danes zjutraj obesili.

»Povej, pomivalec, kje so.«
»Najbrž so zbežali v hosto,
bilo jih je veliko včeraj, en junaški kapetan
med privrženci in vojsko, sekal je glave
in še opljuval uboge kristuse v obraz.
Koliko ste jih videli?
Kletí morate še preiskati,
podstrešja, skrivališča, pohitite,
volkovi se preoblečejo v peteline,
postrizejo si kremplje in grebene:
z zakrinkanimi glavami
si izmislijo lažne življenjepise.«

»Delal sem v kuhinji, da se preživim
– tri otroke imam, zgarano ženo –
sredi umazanih izplak
in moštastega dima svinjske masti.
Mojo glavo, ki ni vredna počenega groša,
si vzamete v račun. Da praznujete,
levi, ste z majhnim zadovoljni.«

28. aprila 1945

¹ Avtentični protest pomivalca je konec koncev ugovor nedolžnega, ki plača za podleže in zločin-
ce.

² Me ne frego (pomeni: požvižgam se), ime neke fašistovske akcijske skvadre.

29. aprila 1945

Smrt pošilja sporočila,
žalobne pamflete in angelska obličja,
ki so zakopani na hribu Belvedere,¹
sredi trničja nemških gozdov
in na dnu Jadrana
ali pod lipo na mojem polju,
ki se spušča z visokega griča, Ventosa.²

Košček debelega oljnatega papirja
z napisanim imenom na vrhu.
Nikoli na svetu ni predmet sramotitve
pretrpel bolj nizkotne žalitve;
in že kleše kamnosek
pod svetilko do trde noči,
s svincem kot ogledalo izgledi nagrobne plošče
in samo kukavica se presledkoma oglaša.

Nesrečna noč, tretji dan je že za nami
od osvoboditve. Prijatelj,
vkleši v kamne rimske črke,
ljubljeni imena in mladostne datume.
Saj veš, da slabotni človeški spomin
ni nič bolj trden od mojega, ki pišem.

¹ Vzpetina na Apeninih med Toskano in Emilijo.

² Ventoso (vetroven) je besedna igra za grič Ventolon v okolici Padove.

30. aprila 1945

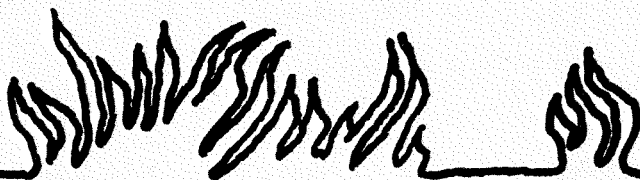
Inkvizitorji, kakšne račune zahtevate?
Naši računi kažejo lakoto, kri, sanjarije
in tesnobno strmenje v nebo
nad dolgimi planjavami.

Oh, zadnja ledeno mrzla zima,
črna od zvezd in sinja podnevi,
neskončno dolgi februar,
deževni marec in april . . .
Kakšne račune zahtevate? Na zadnjem papirju,
ki smo ga imeli, so zapisani
mrličji z imenom in priimkom.

PESEM ZA EPILOG

Primo Levi

PARTIZANI

Primo Levi

pesnik, esejist in pisatelj je bil rojen leta 1919 v Turinu. Več kot trideset let je opravljal poklic kemika. Med vojno je bil partizan. Leta 1943 so ga aretirali in poslali v Auschwitz. Je avtor vrste knjig in dobitnik številnih nagrad. Med knjigami kaže omeniti *La tregua* (*Pre-mirje*), 1963, nagrada Campiello; *Storie naturali* (*Prirodnoznanstvene zgodbe*), 1967, nagrada Bagutta; *Il sistema periodico* (*Periodični sistem*), 1975, nagrada Prato; *La chiave a stella* (*Ključ zvezdaste oblike*), 1978, nagrada Strega; *La ricerca delle radici* (*Iskanje korenin*), 1981; *Lilit*, 1981; *Se non ora, quando?* (*Če ne zdaj, kdaj?*), 1982, nagrada Viareggio in Campiello; *Ad ora incerta* (*Ob negotovi uri*), pesniška zbirka, 1984, in *I sommersi e i salvati* (*Utopljeni in rešeni ljudje*) 1986. Dne 11. aprila letos je naredil samomor.

Partizani¹

Kje ste, partizani iz vseh dolin,
 Tarzan, Jež, Skobec, Puščica, Ulikses?
 Veliko jih spi v spodobnih grobovih,
 vsi drugi imajo bele lase
 in pripovedujejo otrokom sinov,
 kako so, v davnem času gotovosti,
 razbili nemško zasedo prav tam,
 kjer se zdaj vzpenja žičnica.
 Nekateri kupujejo in prodajajo zemljišča,
 drugi glodajo pokojninico soczavarovanja
 ali se grbijo v krajevnih ustanovah.
 Pokonci, starci: za nas ni odpusta.
 Dobimo se spet kje. Vrnimo se na hribe,
 počasi, sopihaje, s klecajočimi koleno,
 z nešteto zim v hrbtenici.
 Strma pot nas bo pošteno zdelala
 in trdo bo ležišče in kruh trd.
 Gledali se bomo in se ne prepoznali,
 drug do drugega nezaupljivi, gostobesedni, zamerljivi.
 Kot takrat bomo stali na straži,
 da nas ob svitu ne preseneti sovražnik.
 Kateri sovražnik? Vsakdo je sovražnik vsakogar,
 vsakogar razdvajajo svoje lastne meje,
 desna roka je nasprotnica leve.
 Pokonci, starci, svoji lastni sovražniki:
 Naša vojna se ne konča nikoli.

23. julija 1981

¹ Iz pesniške zbirke *Ad ora incerta (Ob negotovi uri)*, 1984.

KAZALO

SPREMNA BESEDA	<i>Franček Bohanec</i>	722
PESEM ZA UVOD	<i>Natalia Ginzburg</i>	731
I	<i>Bini</i>	733
II	<i>Ideale Cannella</i>	741
III	<i>Tullia De Mayo</i>	757
IV	<i>Enrico De Vincenzi</i>	781
V	<i>Aldo Farina</i>	787
VI	<i>Flaminio Musa</i>	811
VII	<i>Maria Panagia</i>	831
VIII	<i>Francesco Berti Arnoaldi Veli</i>	839
IX	<i>Piero Calamandrei</i>	845
X	<i>Giovanni Frullini</i>	853
XI	<i>Giulio Mazzon</i>	861
XII	<i>Guido Seborga</i>	869
XIII	<i>Dante Strona</i>	879
XIV	<i>Renzo Vanni</i>	909
XV	<i>Franco Fortini</i>	919
XVI	<i>Alfonzo Gatto</i>	939
XVII	<i>Neri Pozza</i>	722
PESEM ZA EPILOG	<i>Primo Levi</i>	722

REVIJA ZA ZGODOVINO NOB IN OHRANJANJE REVOLUCIONARNIH TRADICIJ

**PRISPEVEK K ZGODOVINI NARODNOOSVOBODILNEGA BOJA
IN SOCIALISTIČNE REVOLUCIJE**

<i>dr. Tone Ferenc</i>	Slovensko narodnoosvobodilno gibanje in Furlanija 1942-1943	2 (1)
<i>France Klopčič</i>	Komunistična inteligenca o ljudski fronti v letih 1926-1936	44 (1)
<i>Milica Strgar</i>	Pobegli zasliševalec Rant o turjaških žrtvah	50 (1)
<i>Milica Strgar</i>	Nov dokaz za medvojno sovražno dejavnost salezianca Cigana	52 (1)
<i>dr. Dušan Nečak</i>	Jugoslovanski odnos do tržaškega vprašanja (junij-september 1945)	102 (2)
<i>mag. Zdenko Čepič</i>	Vloga in položaj delavskega razreda v jugoslovanski revoluciji (1941-1947)	110 (2)
<i>dr. Janko Prunk</i>	Nekateri politični vidiki spopada z gestapom na Gorenjskem	144 (3-4)
<i>dr. Milica Kacin-Wohinz</i>	O odnosih Komunistične partije Jugoslavije s komunističnima partijama Italije in Avstrije med vojnama	255 (5)
<i>dr. Stanko Peterin</i>	Trije pogledi na temo: general Maister in socialistična družba	260 (5)
<i>dr. Tone Ferenc</i>	Zaplenjena naredba	352 (6-7)
<i>Vera Hutar</i>	Delovanje odvetnikov v okupirani Ljubljani 1941-1945	487 (10)
<i>dr. Gordana Vlajčić</i>	O nekaterih vidikih metodologije znanstvenega vrednotenja KPJ med svetovnimi vojnami (Razmerje med revolucijo in nacionalnim vprašanjem)	558 (11)

SPOMINSKO PRIČEVANJE

<i>Jože Dežman</i>	Dnevnik Janeza Ledererja, p.d. Bavoha, čevljarja iz Tržiča	84 (2)
<i>Jože Šeme</i>	Opis revolucionarnih dogajanj v okrožju Stična v prvem obdobju narodnoosvobodilnega gibanja	321 (6-7)
<i>mag. Božidar Jezernik</i>	Hlapec Jernej in njegova pravica	355 (6-7)
<i>Emil Frelih</i>	Na prelomu	523 (10)
<i>dr. Marko Vrhunec</i>	Zapis za zgodovino	578 (11)

POGOVOR

<i>mag. Janez Strehovec</i>	Pogovor z Vladimirjem Kavčičem	66 (2)
<i>mag. Janez Strehovec</i>	Pogovor z dr. Janezom Milčinskim	399 (8-9)
<i>dr. Dušan Nečak</i>	Pogovor z dr. Jankom Pleterskim	546 (11)

BOREC IN KULTURA

<i>Emil Cesar</i>	Neznani zapis Franceta Kozarja iz zapora v Kikindi	33 (1)
<i>Emil Cesar</i>	Oskar Hudaes in vprašanje dramatizacije romana Kako se je kalilo jeklo v osvobojenem Užicu leta 1941	231 (5)
<i>Tone Partljič</i>	Moja pesem ni le moja pesem	305 (6-7)
<i>Cvetko Zagorski</i>	Odmevi socialističnih idej v leposlovju samoukov v prvih obdobjih delavskega gibanja na Slovenskem	528 (10)

PROZA

<i>Bojan Štih</i>	Kratke in izmišljene zgodbe iz let 1941–1945	160 (3–4)
<i>Milorad Grujić</i>	Kurir Miša	411 (8–9)
<i>Smiljana Stojanović-Stiplašek</i>	Počena škatlica iz žada	415 (8–9)

POEZIJA

<i>dr. Rado Bordon</i>	Vražji dol	55 (1)
<i>Dušan Mevlja</i>	Bombardirana hiša	79 (2)
	Rdeči zublji	79 (2)
	Izdajalci	80 (2)
	Leseni bog	80 (2)
	Kolona	81 (2)
	Ob poti	81 (2)
	Sanje	82 (2)
<i>Marin Franičević</i>	Zvezda nad planino	
	Strel ob svitu	265 (5)
	Blaznosti	266 (5)
	Kolone	266 (5)
	Ranjena žena govori	267 (5)
<i>Ciril Bergles</i>	Naš zaliv	
	Ellis Island	
	Carmella	313 (6–7)
	Colorado	314 (6–7)
	Ellis Island	315 (6–7)
	Denver	316 (6–7)
	Wausaukee	316 (6–7)
	Repče	317 (6–7)
	Ameriška pokopališča	317 (6–7)
	Civi Center	318 (6–7)
<i>dr. Lev Svetek-Zorin</i>	Partizanske otroške pesmi	
	Pesem mladine	427 (8–9)
	Pomladna	427 (8–9)
	Ko bom velik	428 (8–9)
	Partizanska uspavanka	428 (8–9)
	Pionirska	429 (8–9)
	Mladi pionirji	429 (8–9)
	Otrokove želje na tujem	430 (8–9)
	Otroška romanca	430 (8–9)
	Pionirsko kolo	431 (8–9)
	Spomladi pojdeva na očkov grob	431 (8–9)
	Ob vrnitvi	432 (8–9)

MLADINSKI GLASBENI PRIZOR

<i>dr. Lev Svetek-Zorin</i>	Kralj Matjaž se je prebudil	435 (8–9)
-----------------------------	-----------------------------	-----------

ROMANSIRANA ZGODOVINA – DA ALI NE? (ANKETA)

<i>dr. Franc Zdravec</i>	Miško Kranjec, Za svetlimi obzorji – da ali ne? (1)	138 (3–4)
<i>Vladimir Kavčič</i>	Dokumentarna podlaga književnosti (2)	226 (5)
<i>mag. Aleš Erjavec</i>	Romansiranje in umetnost (3)	290 (6–7)
<i>dr. Jože Pogačnik</i>	Med zgodovino in poezijo (4)	296 (6–7)
<i>dr. Taras Kermauner</i>	O literarnem upodabljanju zgodovine (5)	386 (8–9)
<i>Bojan Štih</i>	Odgovor na anketo (6)	395 (8–9)
<i>dr. France Bernik</i>	Med zgodovinopisjem in književnostjo (7)	482 (10)
<i>Vinko Trinkaus</i>	Romansiranje zgodovine ne more roditi dobre književnosti (8)	619 (11)
<i>Dušan Mevlja</i>	Ob Kermaunerjevi razlagi mita (9)	623 (11)

MODINCI 1985 (DRŽAVA IN DRUŽBA V PANONSKEM PROSTORU)

<i>mag. Jurij Perovšek</i>	Država SHS kot način slovenske samoodločbe leta 1918	195 (3-4)
<i>France Filipič</i>	Odnos delavskega gibanja na Slovenijo v letih 1918-1941 do države in družbe	209 (3-4)
<i>dr. Miroslav Stiplovšek</i>	Iz razprave	217 (3-4)

PLENUM KULTURNIH DELAVCEV OSVOBODILNE FRONTE 1985

<i>Vlado Habjan</i>	Razredno in narodno skozi zgodovinski pogled	274 (5)
---------------------	--	---------

FESTIVAL KURIRČEK 1985 (PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM)

<i>Mira Alečkovič</i>	Ljudske pesmi med partizani	424 (8-9)
<i>dr. Slobodan Marković</i>	Posebnost nastanka ljudske ustvarjalnosti v osvobodilni vojni	438 (8-9)
<i>Irena Novak-Popov</i>	Verzno oblikovanje v neznanem pesništvu NOB in slovensko pesniško izročilo	441 (8-9)
<i>mag. Tanja Perić-Polonijo</i>	Ustno pesništvo osvobodilnega boja pri pouku književnosti	447 (8-9)
<i>dr. Peter Pešut</i>	Razmerje med melodijo in besedilom v partizanskih ljudskih pesmih	455 (8-9)
<i>dr. Tome Sazdov</i>	Makedonske partizanske pesmi	460 (8-9)
<i>dr. Ljubomir Zuković</i>	Partizanska ljudska pesem po ustnem pesniškem izročilu	463 (8-9)

RAZMIŠLJANJA

<i>Zoran Polič</i>	Le celovitejša podoba preteklosti nam odkriva njeno pravo podobo	269 (5)
--------------------	--	---------

V SPOMIN

<i>Tone Partljič</i>	Zdravo, tovariš Štih!	546 (11)
<i>Vlado Habjan</i>	Beseda Francetu Klopčiču	603 (11)

OCENJUJEMO

<i>Dušan Voglar</i>	Poslovilna knjiga (Mira Mihelič: Ure mojih dni)	57 (1)
<i>Vladimir Krivic</i>	Junaška Ljubljana 1941-1945 (Zbornik)	58 (1)
<i>Nada Gaborovič</i>	Proti zankam in pestem (Ivan Jan: Mrtvi ne lažejo)	61 (1)
<i>Janez Mesesnel</i>	Zasužnjena muza (Razstavi risb iz Dachaua ob rob)	122 (2)
<i>Nada Gaborovič</i>	Postaje na življenjski poti (Ivo Zorman: Portret revolucionarja Malusa)	124 (2)
<i>dr. Marjan Južnič</i>	Ob izidu štirih zbornikov in podatkov sanitetne službe v narodnoosvobodilni vojni na Slovenskem (1941-1945)	126 (2)
<i>mag. Marija Švajncer</i>	Levstikova nagrada za leto 1984 (Vida Brest: Majhen človek na veliki poti)	129 (2)
<i>Dušan Voglar</i>	Dnevnik upanj in stisk (Izidor Cankar: Londonski dnevnik 1944-1945)	221 (3-4)
<i>dr. Franc Rozman</i>	Ėseji o slovenstvu (Zbornik: Slovenska misel)	280 (5)
<i>mag. Boris Mlakar</i>	Črni princ proti rdeči nevarnosti (Ricciotti Lazzero: La decina Mas)	281 (5)

LETNO KAZALO

<i>Nada Gaborovič</i>	Roman o Mariboru pred stoletji (Zlata Vokač-Medic: Marpurgi)	286 (5)
<i>Nada Gaborovič</i>	Pripoved o času in ljudeh (Lojze Kovačič: Prišleki)	361 (6-7)
<i>dr. Dušan Nečak</i> <i>mag. Marija Švajncer</i>	Ob Zgodovini Zveze komunistov Jugoslavije Pravljice iz prelomnega časa (Ivan Potrč: Pravljice o Vanču)	471 (8-9) 478 (8-9)
<i>Nada Gaborovič</i>	Združujoči človeški ideali (Zbornik: Od ječe do ječe)	479 (8-9)
<i>mag. Boris Mlakar</i>	Vestnik koroških partizanov (Ob dvajsetletnici izhajanja)	538 (10)
<i>dr. Pavla Jerina-Lah</i>	Koroško partizansko zdravstvo (Anton Ikovic, Marjan Lenasi)	542 (10)
<i>Fabijan Trgo</i>	NOB in revolucija v knjigi Janka Pleterskega (Janko Pleterski: Narodi, Jugoslavija, revolucija)	605 (11)
<i>Martin Ivanič</i>	Pot kmečkega ljudstva v OF (Zbornik)	609 (11)
<i>Branko Marušič</i>	Odmevi (Branko Babič)	612 (11)
<i>dr. Ivo Pavšič</i> <i>dr. Mirko Stiplovšek</i>	Monografija o partizanskem zobozdravstvu (dr. Velimir Vulikić: Zobozdravstvena služba v NOB na Slovenskem)	614 (11)
<i>dr. Franc Rozman</i>	Spomini rdečega grofa (Mihály Károly: Vera brez iluzij)	616 (11)

NA NAŠ NASLOV

<i>Bojan Štih</i> <i>Mira Svetina</i> <i>Lidija Šentjurec</i> <i>Ivo Svetina</i>	Pripis k Bordonovim sipinam	64 (1)
<i>Vladimir Krivic</i> <i>Stane Krašovec</i> <i>Dušan Mevlja</i> <i>Franc Poje</i> <i>Ciril Bergles</i>	Prispevki k raziskavi narodnoosvobodilnega gibanja v Ljubljani v zadnjem obdobju okupacije Še o Junaški Ljubljani 1941-1945 Popravek in pojasnili Še o Bordonovih Sipinah Pojasnilo k Bordonovem Vražjem dolu Pismo	117 (2) 131 (2) 136 (2) 224 (3-4) 288 (5) 544 (10)

SPOROČILA UREDNIŠTVA

Revija Borec v družbi in prostoru (magnetogramski zapis pogovora, ki je bil 19. decembra 1985 v prostorih RO ZZB NOV Slovenije)	364 (6-7)
Novoizvoljeni izdajateljski svet revije Borec	384 (6-7)

POSEBNA ŠTEVILKA

KONEC DRUGE SVETOVNE VOJNE V JUGO- SLAVIJI (Gradivo s posvetovanja jugoslovanskih in britanskih zgodovinarjev, ki je bilo 9., 10. in 11. decembra 1985 na Brdu pri Kranju)	625 (12)
--	----------

FOTOGRAFSKE PRILOGE MIŠKO KRANJEC